

Brasilien i svensk dagspress före och efter Lula: Stormakt eller evigt framtidsland?

**Stockholms universitet
Institutionen för mediastudier (JMK)
C-uppsats i journalistikvetenskap
H12 J Kand
Författare: Filip Andersson
Handledare: Andreas Widholm**

Sammanfattning

Uppsatsen undersöker hur representationen av Brasilien har förändrats i svensk dagspress. Syftet är att granska vilken roll de olika sociopolitiska och geopolitiska förutsättningarna som rådde i Brasilien vid presidentvalen 1998 respektive 2010 spelade för representationen av landet. Huvudfrågan är hur representationen av landet och rapporteringens omfång påverkades under en period av stora förändringar. Uppsatsen försöker också svara på hur representationen av Brasilien och brasilianarna har förändrats i termer av huvudteman och ämnesområden, andrifiering och stereotyper samt vilka röster/aktörer som kommer till tals i artikelmaterialen. Studien använder ett socialkonstruktionistiskt angreppssätt tillsammans med Galtung och Ruges nyhetsvärderingsteori, Stuart Halls teorier om representationen av de(n) Andra, andrifiering och stereotyper samt Faircloughs kritiska diskursanalys.

Uppsatsen består av en kvantitativ del och en kvalitativ, diskursanalytisk del. Den kvantitativa undersökningen består av den årliga Brasilienrelaterade artikelfrekvensen mellan 1998 och 2010 och artikelfrekvensen under de brasilianska presidentvalsåren 1998, 2002, 2006 och 2010. Artiklarna som publicerades i samband med presidentvalen 1998 och 2010 har kategoriserats efter huvudtema, genre och avsändare. Ett urval baserat på uppsatsens frågeställningar bestående av 15 artiklar från 1998 och 33 från 2010 blev därefter föremål för den kritiska diskursanalysen.

Medan den allmänna Brasilienrapporteringens omfång ligger på en stabil nivå skrevs det avsevärt mer om presidentvalet 2010 än 1998, sannolikt beroende på Brasiliens växande ekonomiska och politiska inflytande internationellt. Tematiskt överskuggades 1998 års presidentval av Brasiliens dåvarande ekonomiska kris, som till övervägande delen representerades av elitröster och journalisterna själva och ur marknadens perspektiv. Artikelurvalet från 2010 innehåller fler valfrågor, mer skiftande perspektiv och fler olika röster/aktörer, däribland ”vanliga” människor och representanter från folkrörelser. Andrifieringar och stereotyper var i princip lika vanliga 2010 som 1998. Huvudslutsatsen är att den svenska dagspressens Brasiliendiskurs befinner sig på glid mellan en nyare framgångsdiskurs och en mer traditionell, negativ representation. Glidningen resulterar i en aningen mer mångfacetterad representation av Brasilien år 2010 än 1998 men att representationerna av det ”nya” och det ”gamla” Brasilien i de allra flesta fall uppträder var för sig, utan någon större grad av nyansering och problematisering.

Table of Contents

SAMMANFATTNING	2
1. INLEDNING	5
1.1 BRASILIENS REPRESENTATION I SVENSK DAGSPRESS 1998 OCH 2010	6
2. SYFTE	7
3. FRÅGESTÄLLNINGAR	7
4. MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR	8
5. BRASILIENS EKONOMISKA OCH GEOPOLITISKA UTVECKLING: EN BAKGRUND	9
5.1 LULAS BRASILIEN	9
5.2 BRASILIEN EFTER LULA	10
6. TIDIGARE MEDIEFORSKNING OM BRASILIEN	11
7. METODOLOGI – EN INTRODUKTION	12
7.1 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER FÖR DISKURSANALYS	13
7.1.1 DET SOCIALKONSTRUKTIONISTISKA PERSPEKTIVET	13
7.1.2 DISKURSANALYS SOM EN TEORETISK-METODOLOGISK HELHET	13
7.1.3 FOCALTS BIDRAG TILL FAIRCLOUGHS CDA	14
7.1.4 FAIRCLOUGHS CDA:S TEORETISKA GRUND	14
7.1.5 FAIRCLOUGHS DISKURSANALYTISKA NYCKELBEGREPP: NÅGRA DEFINITIONER	15
7.1.6 SERIELL FÖVRÄNGNING OCH GROUPTHINK	16
7.2 NYHETSVÄRDERINGSTEORI	16
7.3 MENING, SPRÅK OCH REPRESENTATION	18
7.4 SKILLNAD, KATEGORISERING, STEREOTYPER OCH REPRESENTATIONEN AV ANDRA	18
8. METOD – PRAKTISKT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT FÖR ANALYSEN	19
8.1 EN KVANTITATIV JÄMFÖRELSE AV BRASILIENRAPPORTERINGEN ÖVER TID	19
8.1.1 ANTALET PRESIDENTVALSRELATERADE ARTIKLAR 1998-2010	19
8.2 FÖRENKLAD KVANTITATIV ANALYS AV ARTIKLARNAS FRÅN 1998 OCH 2010	20
8.2.1 DEFINITIONER FÖR KATEGORISERING AV ARTIKLAR EFTER GENRE	20
8.3 KVALITATIV METOD: FAIRCLOUGHMODELLENS TRE DIMENSIONER	20
8.3.1 ANALYSVERKTYGEN OCH DERAS DEFINITIONER	21
8.4 UPPSATSENS DISKURSANALYTISKA ARBETSGÅNG	22
8.5 DEN KRITISKA DISKURSANALYSENS BEGRÄNSNINGAR	23
8.6 ÖVRIGA METODREFLEKTIONER	23
9. ANALYS/RESULTATREDOVISNING	24
9.1 DEN ALLMÄNNA BRASILIENRAPPORTERINGENS OMFATTNING 1998-2010	24
9.2 SVENSK PRESS BEVAKNING AV PRESIDENTVALEN 1998-2010	25
9.3 TEMATISERING AV ARTIKELMATERIALET FRÅN 1998	26
9.3.1 INDELNING AV ARTIKELURVALET EFTER GENRE	26
9.3.2 INDELNING AV ARTIKELURVALET EFTER AVSÄNDARE/ARTIKELFÖRFATTARE	27
9.3.3 FOKUS FÖR ANALYSEN AV 1998 ÅRS MATERIAL	27
9.3.4 ARTIKELURVAL FÖR DEN KVALITATIVA ANALYSEN AV 1998 ÅRS ARTIKELMATERIAL	28
9.4 REPRESENTATIONEN AV DEN BRASILIANSKA EKONOMIN OCH EKONOMISKA POLITIKEN	28

9.4.1 REPRESENTATIONEN AV VALRÖRELSEN	30
9.4.2 REPRESENTATIONEN AV VALETS HUVUDKANDIDATER	32
9.4.3 REPRESENTATIONEN AV BRASILIEN OCH BRASILIANARNA	34
9.5 ARTIKELMATERIALET FRÅN 2010	37
9.5.1 INDELNING AV ARTIKELURVALET EFTER GENRE	37
9.5.2 INDELNING AV ARTIKELURVALET EFTER AVSÄNDARE/ARTIKELFÖRFATTARE	38
9.5.3 ASPEKTER ATT GRANSKA NÄRMARE I MATERIALET FRÅN 2010	39
9.5.4 ARTIKELURVAL 2010	39
9.6 REPRESENTATIONEN AV VALET 2010	39
9.6.1 REAKTIONER PÅ VALRESULTATET	42
9.6.2 REPRESENTATIONEN AV VALETS HUVUDKANDIDATER OCH LULA	44
9.6.3 REPRESENTATIONEN AV BRASILIEN OCH BRASILIANARNA	49
9.6.3.1 BRASILIENS ROLL I VÄRLDEN	52
9.6.3.2 ANDRIFIERINGAR OCH STEREOTYPISERINGAR	53
9.6.3.3 BRASILIANSKA "UNDANTAGSDISKURSER"	55
10. SAMMANFATTANDE ANALYS OCH SLUTSATSER	57
10.1 SAMMANFATTANDE OCH JÄMFÖRANDE ANALYS	58
10.2 BRASILIENRAPPORTERINGENS OMFÅNG ÖVER TID	58
10.3 SKILLNADER I 1998 OCH 2010 ÅRS REPRESENTATION AV BRASILIEN	59
10.4 LIKHETER MELLAN RAPPORTERINGEN 1998 OCH 2010	61
10.5 AVSLUTANDE SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER	62
11. KÄLLFÖRTECKNING	66
12. BILAGOR	69

1. Inledning

Säg Brasilien och det är ingen vågad gissning att många svensk i första hand associerar till företeelser som fotboll, karneval, sinnlighet, livsglädje, våld, gatubarn, organiserad brottslighet, gängkrig och korruption. Men vad *vet* vi egentligen om Brasilien? Förhoppningsvis, men kanske inte, mer än de 2 000 briter som deltog i the British Councils onlineenkät i augusti 2012. Nästan två tredjedelar av respondenterna hade ingen aning om att Brasilien är en av världens tio största ekonomier. Ungefär lika många kände inte till namnet på landets huvudstad, mer än en tredjedel visste inte att det talas portugisiska i Brasilien och en tiondel trodde att landets befolkning var mindre än Storbritanniens (British Council 2012).

Massmedia har rimligen ett betydande ansvar för människors kunskap eller okunskap om, respekt eller nonchalans för och nyanserade eller stereotypa syn på Brasilien, både i Storbritannien och i Sverige. I sin essä *Lula's Brazil* skriver Perry Anderson att "the international standing of Brazil has rarely, if ever, corresponded to its size or potential importance" (Anderson 2011:8-9). Kanske har detta att göra med att Brasilien är ett stort, komplext och svårdefinierat land, nu kanske mer än någonsin tidigare. I reportaget *Köpkraft från Ipanema* (SvD 30/9 2012) använder skribenten två av de under många år vanligaste formuleringarna för att beskriva sakernas tillstånd i landet. Brasilien kallas för "en sovande jätte" i behov av väckning och "det eviga framtidslandet". Två år *tidigare* slog den i Brasilien bosatte utrikeskorrespondenten Henrik Brandão Jönsson fast: "Under det senaste årtiondet har Brasilien tagit det kliv in i framtiden som varit på gång i mer än 50 år" (Brandão Jönsson 2010:2). Vem har rätt, och hur representerar svensk press den brasilianska komplexiteten i sin nyhetsrapportering? Det är, i all korthet, vad den föreliggande uppsatsen tar en närmare titt på.

Vad som står klart är att åtskilligt har hänt i Brasilien under de senaste 10-15 åren. Mindre klart är alltså huruvida dessa omfattande förändringar återspeglas när svenska tidningar skriver om Brasilien. Under valåret 1998 var landet världens åttonde största ekonomi (World Development Indicators 1999) med en BNP per capita på 5 060 dollar (IMF World Economic Outlook 1999). Brasilien hade drabbats hårt av ekonomiska kriser i Mexico, Sydostasien och Ryssland (Anderson 2002) och fick be Internationella Valutafonden (IMF) om ett räddningslån i storleksordningen 41 miljarder dollar. (The Independent 14 november 1998).

När det senaste presidentvalet hölls, 2010, hade Brasiliens BNP per capita mer än fördubblats till 10 816 dollar (IMF World Economic Outlook 2011) och hittat vad som förväntas bli världens tredje största oljefält (Brandão Jönsson 2010:20-21). Enligt IMF kommer Brasilien att gå om Frankrike och bli världens femte största ekonomi 2016 (Brandão Jönsson 2010:32). Under Luiz Inácio Lula da Silvas sista sex år vid makten, 2005-2010, beräknas Brasiliens fattiga ha minskat från 50 miljoner till 30 miljoner människor (Anderson 2011:7) medan medelklassen år 2010 utgjorde nästan hälften av den 193,7 miljoner stora befolkningen (Brandão Jönsson 2010:2).

Även på den internationella arenan tog Brasilien flera betydelsefulla kliv mellan 1998 och 2010. År 2003 blev Lula som första brasilianska president inbjuden till ett G8-möte, normalt reserverade för världens sju rikaste länder plus Ryssland (Jönsson 2004). Tillsammans med Indien, Kina och Ryssland bildar Brasilien sedan 2009 BRIC, förkortningen för världens fyra största tillväxtekonomier. BRIC-länderna kräver omfattande reformer av Världsbankens och IMF:s strukturer för att återspegla en mer multipolär värld (Wall Street Journal 29 mars 2012).

Perry Anderson anser att Brasilien under Lulas ledning har tagit klivet och blivit en global maktfaktor – ”a global power” (Anderson 2011:9). Socioekonomiska och geopolitiska indikatorer talar, som jag har försökt belysa ovan, för att vattendelaren i den brasilianska utvecklingen heter just Luiz Inácio Lula da Silva. Det fanns ett Brasilien före Lula och ett annat efter.

1.1 Brasiliens representation i svensk dagspress 1998 och 2010

Av den anledningen vill jag i den föreliggande uppsatsen undersöka hur representationen av dessa båda Brasilien har sett ut i ett antal utvalda svenska dagstidningar. Att fokusera på journalistiska texter skrivna i anslutning till presidentval känns logiskt: om det är någon gång sakernas tillstånd och framtidsutsikterna analyseras och utvärderas brukar det vara när någon typ av förändring står för dörren. Har Brasilien blivit ett mer eller mindre ”nyhetsvänligt” land, och beror detta i så fall på förändringar som berör de faktorer som gynnar händelsers nyhetsvärde? I så fall bör förändringar i rapporteringens omfattning och karaktär kunna förklaras med hjälp av Galtung och Ruges nyhetsvärderingsteori (Galtung & Ruge 1965). I den mån stereotypifiering och andrifiering/annangörande förekommer i rapporteringen kan Stuart Halls tankar om representationspraktiker vara

behjälpliga i analysen av materialet. För att besvara frågorna använder jag i den föreliggande uppsatsen Norman Faircloughs version av kritisk diskursanalys (CDA).

Svaret på frågan huruvida och i så fall hur representationen av Brasilien i svensk press har förändrats är relevant inte bara eftersom Brasiliens geopolitiska tyngd i världen har ökat utan också av svenska ekonomiska skäl. Omkring 220 svenskrelaterade företag är verksamma i Brasilien. Tillsammans anställer de (i Brasilien) ungefär 55 000 personer och omsätter 102,4 miljarder kronor (Statsrådsberedningen). Mellan 2009 och 2011 mer än fördubblades den svenska varuexporten till Brasilien, från 6,6 miljarder till 13,4 miljarder kronor (SCB).

2. Syfte

Huvudsyftet med min uppsats är att studera rapporteringen i ett urval av svenska dagstidningar i anslutning till de brasilianska presidentvalen 1998 och 2010. Jag vill i huvudsak granska i vilken mån nyhetsrapporteringen om och från Brasilien har förändrats mellan 1998 och 2010, före och efter Lulas åtta år som president. De konkreta frågor jag vill besvara kommer jag till strax, under rubriken Frågeställningar. Uppsatsämnets relevans har jag redogjort för i inledningen ovan: Brasiliens allt viktigare roll regionalt och globalt och landets snabbt växande handel med Sverige.

3. Frågeställningar

Min **huvudfrågeställning** är: *Vilken bild av Brasilien och dess invånare får vi i ett urval av svenska dagstidningar under en period präglad av stora förändringar?*

I min uppsats studerar och jämför jag därför nyhetsartiklar i svensk press som publicerades i anslutning till de brasilianska presidentvalen 1998 och 2010.

Mer specifikt utkristalliserar sig följande **delfrågeställningar**:

- *Hur mycket skrev svensk press om de båda brasilianska presidentvalen 1998 respektive 2010 och om Brasilien generellt under perioden 1998-2010?*
- *Hur representeras Brasilien och dess invånare i form av de teman och ämnesområden som förekommer i artiklarna från de båda valperioderna?*
- *Hur representeras Brasilien och dess invånare i form av andriftering och stereotyper?*

- *Vilka röster representeras i artiklarna från de båda valperioderna, och i vilka roller?*

4. Material och avgränsningar

Mitt empiriska material för den kommande kritiska diskursanalysen består av två delar. Från tidsperioden 4 september 1998-4 november 1998 ingår 26 artiklar publicerade i tidningarna Aftonbladet (AB), Dagens Industri (DI), Dagens Nyheter (DN), Expressen (Exp), Göteborgs-Posten (GP) och Svenska Dagbladet (SvD) i analysmaterialet. Från tidsperioden 19 september-17 november 2010 ingår sammanlagt 70 artiklar publicerade i nämnda tidningar, plus Sydsvenska Dagbladet (SDS). Att SDS inte fanns med bland det undersökta materialet från 1998 beror på att deras artiklar vid denna tidpunkt inte fanns med i Mediarkivet. Att denna tidnings artiklar har inkluderats 2010 motiveras med att SDS då hade (och fortfarande har) en korrespondent/stringer bosatt i Brasilien. Dagstidningarna har jag valt eftersom de är Sveriges största och därmed de vars representation av Brasilien når och påverkar flest läsare. Att ha med artiklar från affärstidningen Dagens Industri ger dessutom analysen av diskurspraktiken en extra dimension: den vänder sig till en delvis annan publik.

Tidsperioderna rymmer några veckor före och efter de båda presidentvalen 1998 respektive 2010. Eftersom presidentvalet 1998 till skillnad från valet 2010 avgjordes i första valomgången valde jag i detta fall att inkludera artiklar publicerade fyra veckor före och efter valdagen och inte, som för valet 2010, två veckor före och efter var och en av de båda valomgångarna.

Under de undersökta veckorna publicerades Brasilienrelaterade artiklar som inte hade presidentvalen som huvudtema, men för att fånga in lite mer av tidsandan och den sociokulturella kontexten landet har jag valt att ta med även dessa artiklar.

För att ge en bild av hur omfånget av Brasilienrapporteringen har förändrats redogör jag också för hur många Brasilienrelaterade artiklar de utvalda tidningarna har publicerat per år 1998-2010 och antalet presidentvalsrelaterade artiklar som publicerades i anslutning till de val som ägde rum mellan 1998 och 2010.

En **avgränsning** är att jag i min analys bortser från bilder. Jag gör detta eftersom de bilder som hör till artiklarna från 1998 inte finns med i Mediarkivet, och därmed omöjliggörs en jämförelse av bildmaterialet över tid.

5. Brasiliens ekonomiska och geopolitiska utveckling: en bakgrund

Mellan 1964 och 1985 var Brasilien en militärdiktatur, och någon egentlig demokrati blev landet först 1988, när en ny konstitution överförde många av presidentens tidigare befogenheter till parlamentet (Bengtsson 2010:11).

Lula gjorde sitt första försök att bli president 1990, som kandidat för arbetarpartiet PT. I valet ställdes han mot den konservative Fernando Collor de Mello. Att Lula under valkampanjen sa att det var viktigare att lösa Brasiliens sociala problem än att betala av utlandsskulden hjälpte honom inte, varken i valet 1990 eller vid senare försök att bli president (Jönsson 2004:7).

När det blev dags för 1994 års presidentval hette Lulas motståndare Fernando Henrique Cardoso, en före detta vänsterintellektuell, internationellt erkänd sociolog och beroendeteoretiker. Genom att som tidigare finansminister ha lyckats med att stävja Brasiliens mångåriga hyperinflation hade Cardoso vunnit folkets förtroende och besegrade Lula redan i första valomgången (Jönsson 2004:6).

Cardoso förde en marknadsvänlig politik: avregleringar på finansmarknaden, utförsäljningar av statliga bolag och en uppluckring av den protektionism som tidigare hållit många utländska investerare på avstånd (Jönsson 2004:6-7, Bengtsson 2010:29). När de ekonomiska kriserna i Sydostasien och Ryssland drabbade Brasilien under 1997 och 1998 valde väljarna i 1998 års val att förlita sig till den erfarna Cardoso, som återigen vann i första valomgången (Anderson 2002).

Cardosos fick en tuff omstart: i början av 1999 tvingades han ge efter för världens valutaspekulanter: inom loppet av ett par veckor föll realen med 80 procent. På IMF:s begäran drev Cardoso en åtstramningspolitik som kraftigt begränsade hans ekonomiska handlingsutrymme. Allmänhetens missnöje tilltog (Anderson 2002).

5.1 Lulas Brasilien

I presidentvalet 2002 bytte Lula taktik. Hans slogan var förvisso ”*Um Brasil decente*” (ett anständigt Brasilien) och han förklarade att hans livsuppgift skulle vara fullbordad ”om jag under min mandatperiod lyckas göra så att alla brasilianare kan få i sig tre mål mat om dagen” (Jönsson 2004:3), men han flirtade också med näringslivet och medelklassen. Han utsåg den konservative textilmiljardären José Alencar till sin vicepresidentkandidat och ingick ett avtal med Cardoso i form av ett öppet brev till folket (och världens finansmarknader) i vilket han lovade att fullfölja alla ekonomiska avtal med Världsbanken och IMF (Anderson 2011, Bengtsson 2010, Jönsson 2004).

Strategin lyckades: på fjärde försöket valdes Luiz Inácio Lula da Silva, fattiggrabben och arbetaren som lämnade skolan vid 12 års ålder, till president (Jönsson 2004:9).

Lula krävde redan från början omvärldens respekt. På WTO-mötet (World Trade Organization) i mexikanska Cancún i september 2003 tog de brasilianska förhandlarna på sig ledartröjan för ett antal större utvecklingsländer. Med krav på att EU och USA skulle avskaffa sina jordbrukssubventioner satte de stopp för det frihandelsavtal som USA och EU ville driva igenom (Jönsson 2004:19).

På hemmaplan klarade Lula av att både hålla näringslivet och marknaden på gott humör med stram budgetdisciplin och att inge hopp åt Brasiliens fattiga genom diverse sociala reformer. Lulas politik och reformer gynnade i första hand de fattiga och de rika. Familjebidraget *Bolsa Família*, en mindre månatlig kontantutbetalning till behövande familjer i utbyte mot att dessa kan visa att barnen går i skolan, blev en avgörande framgång. År 2010 omfattades 12 miljoner hushåll, cirka 44 miljoner invånare, av familjebidraget och tog emot upp till 800 kronor i månaden per familj. Miljontals människor lämnade fattigdomen bakom sig (Brandão Jönsson 2010:26). Att Lulas första fyra år svärtades ned av korruptionsskandaler hindrade honom inte från att bli omvald 2006 (Brandão Jönsson 2010:25, Anderson 2011).

Lulas andra mandatperiod, 2007-2010, präglades, precis som den första, av besvärande korruptionsskandaler, men också av stark ekonomisk tillväxt och ett allt större internationellt självförtroende. I Latinamerika blev Brasilien en allt mer dominerande faktor i takt med att USA visade kontinenten allt mindre intresse (Brandão Jönsson 2010:9). Han fördjupade samarbetet inte bara med BRIC-kollegorna Kina, Ryssland och Indien utan också med ett stort antal fattiga men strategiska sydländer, inte minst i Afrika och arabvärlden (Brandão Jönsson 2010:10-11, Jönsson 2004:22-23). Hans politik uppskattades, både utomlands och på hemmaplan. Under 2009 års G20-möte i London kallade Barack Obama Lula för ”the most popular politician on Earth”, och när Lula efter åtta år som president drog sig tillbaka visade opinionsundersökningarna att åtta av tio brasilianare tyckte att han gjort ett bra jobb (Brandão Jönsson 2010:6, 21-22, Anderson 2011).

5.2 Brasilien efter Lula

Lulas efterträdare, vinnaren av 2010 års presidentval (som Lula enligt konstitutionen inte fick ställa upp i), hade alltså åtskilligt att leva upp till. Huvudkombattanterna var Lulas partikamrat och tidigare stabschef, Dilma Rousseff, och den rutinerade

utmanaren från det på pappret socialdemokratiska men i praktiken ganska högerorienterade partiet PSDB, José Serra, som 2002 förlorade valet mot Lula.

Valvinnaren Dilma Rousseff, kom inte till något dukat presidentbord. Brasilien brottades (och brottas) fortfarande med flera allvarliga och seglivade problem. En dryg femtedel av befolkningen levde så sent som 2009 under den nationella fattigdomsgränsen (Världsbankens World Development Indicators 2010). Brasilien innehade då också en föga smickrande tredjeplats på FN:s lista över länder med de största inkomstskillnaderna i världen, det så kallade Gini-indexet, (Brandão Jönsson 2010:26). Utbildningssystemet är fortfarande undermåligt, rättsväsendet präglas av stor ineffektivitet och korruptionen kvarstår som ett betydande problem (Bengtsson 2010, Brandão Jönsson 2010, Anderson 2011). Kriminaliteten och det ofta droghandelsrelaterade våldet är andra bestående utmaningar (Bengtsson 2010:36).

6. Tidigare medieforskning om Brasilien

Den föreliggande uppsatsen fyller en lucka i svensk medieforskning: jag har inte lyckats hitta någon tidigare studie om hur Brasilien representeras i svensk dagspress. Tidigare forskning, bland annat Widholm (2011:94) och Grant & Sreberny-Mohammadi (1985), som har undersökt utrikesjournalistiken i 29 olika länder spridda över olika delar av världen, har dock visat att Latinamerika som region är den del av världen som det skrivs minst om i världens tidningar.

I en brasiliansk studie, *Uma certa libertinagem, muito carnaval e um pouco de pecado – o Brasil dos correspondentes internacionais (Ett visst frisinne, mycket karneval och lite synd – Brasilien enligt internationella korrespondenter)* har Ivan Paganotti (2007) granskat hur hans hemland under åren 2002-2005 skildrades av Brasilienbaserade utrikeskorrespondenter från dagstidningar i USA, Spanien, Portugal, Storbritannien och Argentina. Paganotti fokuserade studien på förekomsten av stereotyper avseende den brasilianska nationella identiteten.

De vanligaste stereotyperna i Paganottis studie var vad han kallar ”det gröna Brasilien” (miljöhoten mot och exploateringen av Amazonas), ”Gyttjans Brasilien” (”smutsen” i form av systematisk korruption och endemisk fattigdom), ”det blodiga Brasilien” (våldet, drogtrafiken, allmän otrygghet) och ”det plastiga Brasilien” (reklamens Brasilien: fest- och karnevalslandet, den sexuella friheten,

investeringsparadis – ”landet som en exportprodukt”) (Paganotti 2007). I en tredjedel av de undersökta artiklarna förekom en eller flera av dessa stereotyper.

Paganotti undersökte också hur många av dessa artiklar som reproducerade respektive utmanade olika typer av stereotyper. Studien visar att 87 procent av artiklarna reproducerade de stereotyper de innehöll medan de återstående 13 procenten utmanade dessa. Vissa stereotyper, däribland fattigdom, miljöförstöring och diskriminering, utmanades förhållandevis ofta (i minst en fjärdedel av artiklarna) medan vissa andra, däribland droghandel, otrygghet, systematisk korruption, brottslighet och straffrihet, i princip alltid reproducerades (Paganotti 2007).

I min studie undersöker jag också i vilken mån och hur Brasilien stereotypifierades 1998 och 2010, fast till skillnad från Paganotti granskar jag ett avsevärt mindre material. Tyngdpunkten i den föreliggande uppsatsen ligger dock på frågan om hur representationen av Brasilien i några utvalda svenska dagstidningar har förändrats över tid.

7. Metodologi – en introduktion

Kritisk diskursanalys (CDA) är det primära analysverktyget i den föreliggande uppsatsen. Eftersom CDA är både teori och metod, en teoretisk-metodologisk helhet (Jørgensen & Phillips 2002:4), har jag bakat ihop uppsatsens teori- och metodkapitel.

I det här kapitlet avser jag att först redogöra för uppsatsens teoretiska utgångspunkter som är relaterade till den kritiska diskursanalysen. Jag inleder med en kort genomgång av diskursanalys som teori, med fokus på kritisk diskursanalys (CDA), i synnerhet Norman Faircloughs CDA-modell.

Den kommande framställningen och analysen kommer också att använda sig av en del andra och i vissa fall mer mediespecifika teorier som ligger i linje med den här uppsatsens i huvudsak socialkonstruktionistiskt färgade perspektiv. Till dessa teorier hör bland annat Galtungs och Runges nyhetsvärderingsteori och Stuart Halls och andras tankar om representation, representationspraktiker, kategoriseringar, stereotyper och andrifering – representationen av Det/De Andra.

Efter denna teoretiska genomgång följer en mer praktiskt orienterad metodbeskrivning: hur går man tillväga när man gör en kritisk diskursanalys?

7.1 Teoretiska utgångspunkter för diskursanalys

Enligt Jørgensen och Phillips (2002) utgår olika typer av diskursanalys från det gemensamma antagandet att språk struktureras utifrån de olika mönster våra uttalanden brukar följa i olika sociala sammanhang. De olika diskursanalytiska angreppssätt författarna diskuterar kännetecknas av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, drag av poststrukturalistisk språk teori och utgångspunkten att vårt sätt att uttrycka oss starkt bidrar till att skapa och reproducera eller förändra världen, identiteter och sociala relationer. Ett dialektiskt förhållande antas råda mellan diskurser och den sociala verkligheten, som vi bara får tillträde till via språket (Jørgensen & Phillips 2002:1-8).

7.1.1 Det socialkonstruktionistiska perspektivet

Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv utgår från antagandet att verkligheten (eller vissa delar, samhället eller kunskapen, till exempel) är socialt konstruerad av interagerande individer och att denna verklighet i sin tur formar individerna genom socialisering, till exempel genom medierna. Gergen och hans socialpsykologiskt färgade socialkonstruktionism menar att de sociala konstruktionernas kärna består av språk/diskurs, som konstituerar verkligheten (Alvesson & Sköldberg 2008).

Gaye Tuchman har mer specifikt studerat nyheter och nyhetsrapportering som sociala konstruktioner: ”News is first and foremost a social institution” (Tuchman 1978:4) men också en produkt av en social institution (nyhetsredaktionens organisation): “... news is a product of specific ways of organizing newswork” (Tuchman 1978:104) där nyhetskällor och fakta är ömsesidigt konstituerande.

7.1.2 Diskursanalys som en teoretisk-metodologisk helhet

Olika varianter av diskursanalys är helheter som består av både teoretiska och metodologiska komponenter, däribland antaganden om språkets roll i den sociala konstruktionen av verkligheten, teoretiska modeller, metodologiska riktlinjer och konkreta analystekniker (Jørgensen & Phillips 2002:4).

Ett poststrukturalistiskt bidrag till diskursanalysteorin är synen på språkstrukturer och olika teckens mening som föränderliga snarare än statiska, som strukturalister som Saussure ansåg. Diskursanalytiker har alltså anammat idén att ords mening kan variera i olika diskurser och att diskursiva mönster kan reproduceras eller förändras vid språkanvändningen (Jørgensen & Phillips 2002:9-12).

7.1.3 Focaults bidrag till Faircloughs CDA

Norman Faircloughs CDA-modell är delvis influerad av Michel Foucault och dennes diskursteori. Båda anser att diskurser fungerar som producenter av makt och kunskap om ett specifikt ämne, där kunskapen styr vad som kan och inte kan sägas om ämnet ifråga, åtminstone tills en ny diskurs växer fram (Hall 1997:44). Foucault letar efter mönster, samarbetsstrategier bland olika diskursiva händelser, och när dessa tenderar att peka i samma riktning konstituerar de en *diskursformation*, en kunskapsstruktur med en air av auktoritet. Sådana diskursformationer upprätthåller vad han kallar för *kunskaps- och sanningsregimer*; inte absoluta sanningar utan utsagor som, om de av allmänheten uppfattas som sanna, påverkar vårt beteende på ett sätt som gör att de blir sanna, åtminstone vad gäller dess reella effekter (Hall 1997a:49).

Fairclough delar uppfattningen att diskurser och deras relativa regelbundenheter begränsar vad som ses som meningsfullt, men i ett viktigt avseende avviker han från Foucault: i stället för *en* dominerande kunskapsregim åt gången anser han att flera diskurser existerar parallellt och ofta i konflikt med varandra. De tävlar således om rätten att definiera vad som är sant (Jørgensen & Phillips 2002:13).

7.1.4 Faircloughs CDA:s teoretiska grund

Jag har valt Faircloughs version av kritisk diskursanalys av två skäl. Det första är att den är textnära, i den mening att Fairclough avgränsar diskursbegreppet till tal, skrift och bilder, vilket passar min analys av nyhetsartiklar (Bergström & Boréus 2012:375, Jørgensen & Phillips 2002:65). Det andra skälet är att Faircloughs modell tycks vara den som mest intresserar sig för diskursers roll i social förändring: ”The focus is the role of discursive practices in the maintenance of the social order and in social change” (Jørgensen & Phillips 2002:69-70), något som borde lämpa sig för att studera pressens representation av ett land som har genomgått omfattande förändringar.

Norman Faircloughs egen definition av kritisk diskursanalys lyder:

By critical discourse analysis I mean discourse analysis which aims to systematically explore often opaque relationships of causality and determination between (a) discursive practices, events and texts, and (b) wider social and cultural structures, relations and processes; to investigate how such practices, events and texts arise out of and are ideologically shaped by relations of power and struggles over power; and to explore how the opacity of these relationships

between discourse and society is itself a factor securing power and hegemony”
(Fairclough 2010:93).

Hans modell strävar alltså efter att både tolka och förklara forskningsobjektet, och att blottlägga vilken roll diskursiva praktiker spelar när det gäller att reproducera eller förändra vår sociala verklighet (Fairclough 2010:8, Jørgensen & Phillips 2002:63). Utgångspunkten är att diskurser inte bara utgör betydelsefulla sociala praktiker som bidrar till att reproducera och förändra identiteter, sociala relationer och kunskap utan också påverkas av andra, icke-diskursiva sociala praktiker och strukturer i en ständigt pågående dialektik (Jørgensen & Phillips 2002:67).

Hos Fairclough existerar en ”verklig” verklighet utanför diskursen (Fairclough 2010:4). ”Således präglas denna dialektik (mellan diskurser och andra sociala praktiker, min anmärkning) av att diskurser konstitueras av externa förhållanden... men samtidigt ordnar och begränsar vår möjlighet att förstå dessa förhållanden” (Ekman 2011:104). Resonemanget leder tankarna till journalistikens avsevärda beskrivningsmakt: ”Journalistiken utgör en särskild form av vetande. Den producerar vetande om världen. Detta förutsätter makt” (Roosvall 2005:37).

7.1.5 Faircloughs diskursanalytiska nyckelbegrepp: några definitioner

Faircloughs teoretiska ramverk består av ett antal nyckelbegrepp som ryms i en tredimensionell modell.

Fairclough använder begreppet *diskurs* i tre betydelser: språkanvändning som social praktik, en särskild sorts språk som används inom en specifik domän (mediadiskurs, politisk diskurs, juridisk diskurs etc.) och som ”a way of speaking which gives meaning to experiences from a particular perspective”, som till exempel en nyliberal diskurs (Jørgensen & Phillips 2002:66-67). Om inget annat anges använder jag den sistnämnda definitionen: hur Brasilien, invånarna, ekonomin och presidentvalen representeras och ges mening ur ett svenskt, journalistiskt perspektiv.

Det Fairclough kallar *kommunikativa händelser*, det vill säga någon form av språkbruk, exempelvis en tidningsartikel, och *diskursordningar*, ”the sum of all the genres and discourses which are in use within a specific social domain” (Jørgensen & Phillips 2002:72), är centrala i hans teoribyggge. Inom domänen massmedia skulle ”utrikesjournalistik”, uppsatsens ämne, kunna utgöra en egen diskursordning. Med

genrer syftar Fairclough på det specifika språkbruk som förekommer inom en viss social praktik (Fairclough 1995:56).

Diskursordningar och kommunikativa händelser befinner sig i ett dialektiskt förhållande med varandra. Genom vårt sätt att använda språket kan vi förändra diskursordningen, genom att använda diskursordningens diskurser och genrer på nya sätt eller genom att införliva diskurser och genrer från andra diskursordningar. Sådant kreativt språkbruk, med dess potential att förändra diskurs och i förlängningen samhället, kallar Fairclough *interdiskursivitet* (Jørgensen & Phillips 2002:73).

7.1.6 Seriell förvrängning och groupthink

En aspekt som betonas av Fairclough och som är av intresse för den här uppsatsen är hur nyhetsartiklar ofta transformeras och byter skepnad i flera led längs dess väg från reporterblock till papperstidning (Fairclough 1995:48-49). En eller flera redaktörer och redigerare petar inte sällan i reporterns ursprungliga text. Om texten från början kommer från en internationell nyhetsbyrå blir antalet led texten passerar ännu större, och därmed också risken för vad van Ginneken kallar ”*serial distortion*”, seriell förvrängning. Gemensamt har dessa förvrängningsmekanismer att de oftast ytterligare alierar det/de Andra och/eller stärker identifikationen med det/de välbekanta (van Ginneken 1998:79).

Van Ginneken skriver också om (främst) utrikeskorrespondenter och dessas tendens att genom flitigt socialt och professionellt umgänge kollegor emellan falla offer för vad socialpsykologer kallar *groupthink*: en underlåtelse att stämma av uppgifter mot verkligheten och i stället, på grund av verkligt eller upplevt grupptryck, okritiskt acceptera den dominerande definitionen av en nyhetshändelse (van Ginneken 1998:80). Den logiska konsekvensen av detta beteende blir att vissa händelser eller aspekter av händelser rapporteras medan andra ignoreras.

7.2 Nyhetsvärderingsteori

Jaap van Ginneken (1998) utgår från Galtung och Ruges nyhetsvärderingsstudie (Galtung & Ruge 1965) som identifierade faktorer som gör att internationella händelser har större chans att bli nyheter. Av dessa är några särskilt intressanta för granskningen av representationen av Brasilien.

Klarhets/otvetydighetskriteriet syftar på i vilken mån en händelse är begriplig och lättdefinierad. Enligt denna princip har ”tydliga” händelser större chans att nå

nyhetssidorna. Komplexa händelser, situationer och tillstånd i till synes motsägelsefulla samhällen som det brasilianska riskerar enligt teorin att förbises.

Relevanskriteriet innebär att ju större betydelse en händelse har för Sveriges intressen desto större är sannolikheten att händelsen blir en nyhet.

Kontinuitetskriteriet betyder att en händelse eller typ av händelse som en gång har definierats som nyhetsmässig kommer att fortsätta betraktas som en nyhet under en tid framöver: tröskeln för händelsetypens nyhetsmässighet har sänkts.

Kontinuitetsfaktorn är kopplad till vad Galtung och Ruge kallar *konsonanskriteriet* eller *förutsägbarhetskriteriet*. Konsonans, när vi pratar om nyhetsvärdering, betyder att händelser som stämmer överens med våra mentala föreställningar och förväntningar har goda möjligheter att bli nyheter. Konsonansbegreppet är relaterat till vad som tidigare har skrivits om ett ämne och på detta sätt påverkat vår bild av och förväntningar om ämnet. En koppling mellan konsonans och intertextualitet kan därmed också göras, liksom med *stereotyper* och *andrifiering* (mer om stereotyper och andrifiering i kapitel 7.4 nedan).

En annan ”nyhetsbefrämjande” faktor, *övertäckningskriteriet* eller *det oväntade*, tycks motsäga konsonansprincipens betoning av det förväntade: hur kan en händelse vara både väntad och oväntad? Van Ginneken förklarar att det oväntade måste ske ”... within the set of the meaningful and the consonant” (van Ginneken 1998:29). När de båda principerna krockar tenderar konsonanskriteriet att triumfera i rapporteringen: “News production and news consumption can also be seen as a twenty-four-hour ideological repair shop for our world order and our world-views. Possible anomalies are identified, checked and normalized, so that the ideological machine keeps running smoothly.” (van Ginneken 1998:32).

Nyhetsvärderingsteorins *elitkriterium* borde kunna gynna det ”nya” och mer inflytelserika Brasilien. Enligt elitprincipen har händelser som äger rum i de rikare och mer inflytelserika ”elitländerna” större chans att uppmärksammas i medierna än om de inträffar i den geografiska och/eller sociokulturella och ekonomiska periferin.

Ett annat av Galtungs och Ruges nyhetsvärderingskriterium, *negativitetsprincipen*, skulle möjligen kunna innebära mindre nyhetsutrymme åt det ”nya” Brasilien. Om negativa händelser oftare blir nyheter än positiva diton kanske ett Brasilien med allt färre negativa nyheter hamnar i partiell medieskugga av detta skäl?

7.3 Mening, språk och representation

Stuart Hall definierar representation som "the production of meaning through language" (Hall 1997a:28), där mening skapas genom en representationpraktik och produceras i sitt historiska och kulturella sammanhang. Av denna anledning tenderar meningar/betydelse att "glida" och måste tolkas, vilket gör läsaren lika viktig som skribenten när mening ska skapas. Denna flytande karaktär hos både mening och kultur, som innebär att båda producerar en ständig ström av nya tolkningar, är relaterad till van Ginneken's seriella förvrängningar, där nyhetshändelser omtolkas (och förvrängs) i de olika leden mellan händelse och läsare (van Ginneken 1998:79).

7.4 Skillnad, kategorisering, stereotyper och representationen av andra

Utrikesjournalistik innebär att berätta om ett land som skiljer sig från det egna, och om människor som i något avseende är annorlunda än skribenten. Nyckelordet här är *skillnad*: enligt Saussure är det just skillnad (mellan människor, föremål etc.) som skapar mening (Hall 1997b:234). Det som skiljer oss från andra är också viktigt för att skapa vår egen identitet genom att definiera vem och hur vi *inte* är.

För att göra världen begriplig identifierar vi föremål, händelser och människor såsom tillhörande olika *kategorier*. Människors allra viktigaste kategorisering är den åtskillnad vi automatiskt gör mellan jag/vi och dem, där vi står för de grupper en viss individ anser sig tillhöra (man, svensk, journalist för att ta några exempel). Skillnaderna är det vi först lägger märke till när vi träffar andra. I idealfallet tolkar vi dessa skillnader och försöker förstå vad dessa beror på innan vi slutligen utvärderar huruvida vi tycker att skillnaderna är positiva eller negativa. Det problematiska är att vi oftast hoppar över tolkningssteget och omedelbart bedömer de(n) andra i en jämförelse med oss själva. För att skydda den egna självkänslan kommer vi i de flesta fall fram till att de(n) andra i något avseende är sämre än vad vi själva är. Att på detta sätt bedöma andra utifrån sig själv och den egna kulturen/grupptillhörigheten är det vi kallar etnocentrism (van Ginneken 1998:198).

Stereotyper är en slags extrema kategoriseringar. Stereotypifiering består av ett antal representationspraktiker, däribland *naturalisering* och *reduktionism*. Detta betyder att vi gör någons personlighetsdrag (eller gruppkännetecken) permanenta och givna av naturen (naturalisering) och/eller reducerar en individ eller grupp till att bara bestå av några få överdrivna och grovt förenklade drag eller egenskaper. Genom att stereotypifiera delar vi in världen efter vad vi uppfattar som normalt-onormalt, vad

som tillhör (det normala) eller inte, det vill säga de(n) Andra: “Stereotyping, in other words, is part of the maintenance of social and symbolic order” (Hall 1997b:258). Stereotypifiering är vanlig där det råder stora maktskillnader mellan de som interagerar. Den med makt tenderar att applicera den egna kulturens normer på tankarna om och/eller beskrivningen av de(n) Andra (Hall 1997b:258).

Det finns en stark koppling mellan representation, skillnad och makt. Makt inbegriper här “... the power to represent someone or something in a certain way – within a certain regime of representation. It includes the exercise of symbolic power through representational practices” (Hall 1997b:259). Journalister tillhör de som har makt att representera andra. Deras stereotypifiering av andra är resultatet av ett antal mekanismer som har tagits upp i den här uppsatsen men också av mer prosaiska faktorer som tids- och utrymmesbrist: “...the journalist will try to convey the maximum amount of information using the minimum number of words. That is to say she or he will refer to information already available to the reader, by using certain words and labels which may evoke existing stereotypes” (Ginneken 1998:159).

8. Metod – praktiskt tillvägagångssätt för analysen

För att besvara uppsatsens frågeställningar använder jag kritisk diskursanalys (CDA) baserad på Norman Faircloughs modell. För att få en grov bild av hur omfattningen av Brasilienrapporteringen har förändrats över tid kompletteras diskursanalysen med en kvantifiering av det Brasilienrelaterade nyhetsflödet, både generellt och knutet till de presidentvalår som infallit mellan 1998 och 2010, det vill säga 2002 och 2006.

8.1 En kvantitativ jämförelse av Brasilienrapporteringen över tid

För att undersöka huruvida Brasilienrapporteringen i mitt urval av dagstidningar har ökat eller minskat över tid har jag genomfört två kvantitativa mätningar. I den första har jag för varje år mellan 1998 och 2010 kontrollerat hur många artikelträffar jag får i Mediarkivet med söktermen *brasili**, som också fångar upp ord som “Brasiliens” och “brasilianare”. För att undvika atypiska toppnoteringar för de år då fotbolls-VM har ägt rum modifierade jag sökningen till *brasili* NOT fotboll**.

8.1.1 Antalet presidentvalsrelaterade artiklar 1998-2010

I min andra artikelfrekvensmätning använde jag också Mediarkivet för att med presidentvalsrelaterade sökord (söktermerna finns i bilaga 1) undersöka hur mycket tidningarna skrev om Brasilien i anslutning till de presidentval som genomfördes

mellan mina huvudsakliga undersökningsår 1998 och 2010. Utöver antalet artikelträffar jag fick för generöst tilltagna tidsperioder, från några veckor före till några veckor efter själva valdagarna, har jag också räknat antalet artiklar som de utvalda tidningarna publicerade i mer direkt anslutning till valdagarna.

8.2 Förenklad kvantitativ analys av artiklarna från 1998 och 2010

För att få ytterligare överblick över artikelurvalet har jag också delat in artiklarna efter huvudsakligt tema, genre (notis, nyhetsartikel, reportage, analys, krönika etc.) och avsändare (korrespondent/stringer bosatt i Brasilien, korrespondent/stringer baserad på annan plats i regionen, hemmareporter på reportageresa respektive nyhetsbyråer).

8.2.1 Definitioner för kategorisering av artiklar efter genre

Vid kategoriseringen av artiklarna efter genre har följande definitioner använts:

Notis: En text på nyhetsplats som består av mellan ett och tre stycken.

Bildnotis: En bildförsedd notis där bilden dominerar och texten består av en förlängd bildtext på högst fem rader.

Citatnotis: Ett citat publicerat på nyhetsplats åtföljt av några enstaka rader text i mindre teckenstorlek som förklarar citatets sammanhang.

Nyhetsartikel: En artikel publicerad på nyhetsplats, är längre än tre stycken och inte har någon vinjett av den typ som beskrivs under kategorin analys/opinion.

Reportage: Artiklar som oftast är längre än nyhetsartiklar och som fördjupar sig i någon fråga eller aspekt och/eller är skrivna på plats (i Brasilien). Reportage behöver inte vara publicerade på nyhetsplats (utrikes, ekonomi/näringsliv etc.) utan kan finnas under vinjetter av typen ”Utblick”, ”Fokus”, ”Fördjupning” eller liknande.

Analys/opinion: Artiklar som publiceras under vinjetten ”Analys”, ”Kommentar”, ”Krönika”, ”Opinion” eller liknande. Ledare ingår.

8.3 Kvalitativ metod: Faircloughmodellens tre dimensioner

Faircloughs analysmodell (och varje kommunikativ händelse) består av tre dimensioner: *text*, *diskursiv praktik* och *social praktik*. Inom *textdimensionen*, som består av tal, skrift och bilder, är analysen i huvudsak lingvistisk och studerar bland annat den grammatiska strukturen, meningsbyggnad och vokabulär.

Analysen av *den diskursiva praktikens dimension* innebär att granska villkoren för textens produktion, distribution och konsumtion (tolkning) och följer grundprincipen att texter förstås i relation till andra texter och dess sociala kontext

(Jørgensen & Phillips 2002:70). Principen bygger på begreppet *intertextualitet*, tanken att alla kommunikativa händelser hämtar näring från tidigare kommunikativa händelser, det vill säga från vad som tidigare har skrivits om ett ämne (Jørgensen & Phillips 2002:73, Fairclough 2010:95). Analysen av den diskursiva praktiken handlar därför bland annat just om att blottlägga intertextualitet och hur en specifik text i vissa fall bildar en länk i en *intertextuell kedja*, en uppsättning texter där varje text inkluderar element från andra texter i kedjan (Jørgensen & Phillips 2002:74).

Den diskursiva praktiken är alltså den dimension av den kommunikativa händelsen som medierar kopplingen mellan text och den tredje analysdimensionen, *den sociala praktiken*: ”Hence it is only through discursive practice – whereby people use language to produce and consume texts – that texts shape and are shaped by social practice” (Jørgensen & Phillips 2002:69). Den sociala praktiken placerar diskursen i ett större socialt, kulturellt, ekonomiskt och politiskt sammanhang där Fairclough fokus ofta är på den sociala kontextens olika maktrelationer (Fairclough 2010:94).

8.3.1 Analysverktygen och deras definitioner

Den kritiska diskursanalysens metodlåda innehåller en mängd möjliga analysverktyg. Det är inte nödvändigt att använda alla, snarare bör valet av verktygen styras av forskningsprojektets omfattning och frågeställningar. Samma avgörande hänsyn till frågeställningarna och studiens omfattning bör gälla urvalet av analysmaterial och hur, i vilken ordning, detta ska angripas (Jørgensen & Phillips 2002:76).

Fairclough menar att den kritiska diskursanalysen går ut på att ställa frågor till analysmaterialet. Några av de frågor som bör ställas är (Fairclough 1995:202):

- Hur är texten utformad, varför ser den ut som den gör, och på vilket/vilka andra sätt skulle den ha kunnat se ut?
- Hur är texter av det här slaget producerade, och hur kommer de sannolikt att tolkas och användas?
- Vilka större sociokulturella processer är texten en del av, vilka är textens bredare sociala villkor och vilken effekt kan texten tänkas ha?

En del av de tips på analysverktyg som Fairclough förmedlar passar uppsatsen bättre än andra och används därför vid analysen. Jag använder mig av följande analysverktyg, som främst har hämtats från Fairclough (1995) och Roosvall (2005):

Intertextualitet (se kapitel 7.1.6 för en definition)

Genre (för definitioner av materialets olika genrer se kapitel 8.3.1)

Huvudtema: vad texten *huvudsakligen* handlar om, att döma av rubriker och ingresser

För- och bakgrundande: vad (röster/aktörer, ämnen etc.) som på olika sätt, bland annat genom sin placering eller frånvaro i rubriker, mellanrubriker, ingresser och bildtexter, *förgrundas* respektive *bakgrundas* (Fairclough 1995:104, 203)

vad som på olika sätt uttrycks *explicit* respektive *implicit* (Fairclough 1995:104)

Närvaro respektive *frånvaro* av ämnen, röster/aktörer, i synnerhet sådant som utelämnas (Fairclough 1995:4, 104, 203)

Aktörer/röster: de personer och abstrakta institutioner som kommer till tals och vilka som får utrymme i representationen av verkligheten (Ekman 2011:110).

Stil: i likhet med Roosvall (Roosvall 2005) avser jag den språkliga stilen.

Perspektiv: precis som Roosvall låter jag perspektiv betyda ”point-of-view”: från vilken utgångspunkt betraktas landet, kulturen och människorna? (Roosvall 2005:80).

Andrifiseringar/exotiseringar: i vilken mån texten fokuserar på annanhet.

Modalitet: ”en sorts attityd som kan kopplas till en källa eller kommentar i texten” (Ekman 2011:112), ofta uttryckt genom modalitetsverb, adverb eller adjektiv som säger något om hur journalisten eller någon annan röst/aktör i texten förhåller sig till olika utsagor, vilka anspråk på sanning som görs (Ekman 2011:112).

Stereotyper och huruvida dessa reproduceras eller utmanas/nyanseras.

Överlexikaliseringar: förekomsten av ett överflöd av helt eller nästan synonyma ord för att beskriva en person, händelse eller fenomen som uppfattas som ”a particular preoccupation or problem in the culture’s discourse” (Fowler 1991:65).

8.4 Uppsatsens diskursanalytiska arbetsgång

Efter den tematisering och indelning av materialet efter genre och avsändare som beskrivits ovan inleder jag den kvalitativa kritiska diskursanalysen med att göra ett representativt urval av artiklar som analyseras med hjälp av de analysverktyg som presenterades ovan. Urvalen (för 1998 respektive 2010) har gjorts i relation till uppsatsens frågeställningar och strävar också efter att inkludera artiklar från olika genrer och med olika avsändare/författare, detta för att optimera möjligheterna att analysera den diskurspraktiska dimensionen.

8.5 Den kritiska diskursanalysens begränsningar

Faircloughs CDA har många förtjänster, men brister finns förstås också.

Ett problem som CDA delar med andra metoder för tolkning är forskaren själv och dennes inte sällan nära relation till studieobjektet. Om forskaren, som ofta är fallet, är en del av den kultur eller domän som studeras finns risken att denne tar kultur- eller domänspecifika händelser och företeelser för givna, när det är just sådant vi oftast tar för givet som bör granskas (Jørgensen & Phillips 2002:21). I mitt fall är både Brasilien och utrikesjournalistik delvis ”hemmaplan”: jag har bott i Brasilien (2001-2006) och arbetat med utrikesjournalistik, inte minst från just Brasilien. Det gäller då att försöka ta ett kliv tillbaka och försöka betrakta det hemtama som något man ser för första gången. Detta är givetvis lättare sagt än gjort. Att upplysa läsaren om sin relativa ”hemmablindhet”, vilket jag precis har gjort, tillhör därför god forskningsetik (Jørgensen & Phillips 2002:22).

Svårt är det förstås också att inte omedvetet leva upp till ordspråket ”som man ropar får man svar”. Att vara medveten om sina egna förväntningar och hypoteser för att på så vis kunna distansera sig från dessa är därför viktigt, annars är risken överhängande att reliabiliteten – intersubjektiviteten - drabbas. Tydliga och väldefinierade analysverktyg bidrar till större reliabilitet, liksom en noggrann genomgång av det praktiska analysarbetet (Bergström & Boréus 2012:405-406).

8.6 Övriga metodreflektioner

Artikelurvalet för den kritiska diskursanalysen kan påverka undersökningens validitet. I den här uppsatsen kan det noteras att 1998 års artikelurval domineras av texter hämtade från Dagens Industri och Svenska Dagbladet medan artiklar publicerade i Dagens Nyheter är något överrepresenterade i 2010 års urval. Med tanke på att SvD och i synnerhet DI av tradition skriver mer om ekonomi och näringsliv än DN skulle detta åtminstone i teorin kunna innebära att 1998 års urval innehåller fler artiklar präglade av en marknadsinriktad diskurs.

Det analyserade artikelmaterialet från 1998 består de facto av proportionellt fler texter skrivna ur ett marknadsperspektiv än 2010 års analysmaterial. Detta skulle ha kunnat bli problematiskt om det inte vore för det faktum att 1998 års artiklar mycket oftare hade ekonomi (Brasiliens dåvarande ekonomiska kris) som huvudtema än vad texterna från 2010 hade. Den brasilianska ekonomiska krisen förklarar sannolikt varför det samlade artikelmaterialet 1998 (före urvalet till diskursanalysen)

bestod av fler artiklar från DI och SvD än från övriga tidningar. Av denna anledning anser jag att de analyserade artiklarna är representativa för 1998 års samlade material.

Ett annat beslut i urvalsprocessen skulle också kunna ifrågasättas, nämligen valet att 2010 inkludera artiklar publicerade i Sydsvenska Dagbladet, vars material inte fanns med i Mediarkivet 1998. SDS hade 2010 en stringer på plats i Brasilien. När SDS-texterna tas med ökar därmed andelen artiklar producerade av journalister bosatta i Latinamerika en aning jämfört med 1998. Jag gjorde dock bedömningen att fördelarna, ett större totalt artikelmaterial och möjligheten att få med fler texter skrivna av en journalist bosatt i Brasilien, var större än nackdelarna. Skribenten skrev (och skriver) visserligen för GP också, men det rör sig inte alltid om samma artiklar.

9. Analys/resultatredovisning

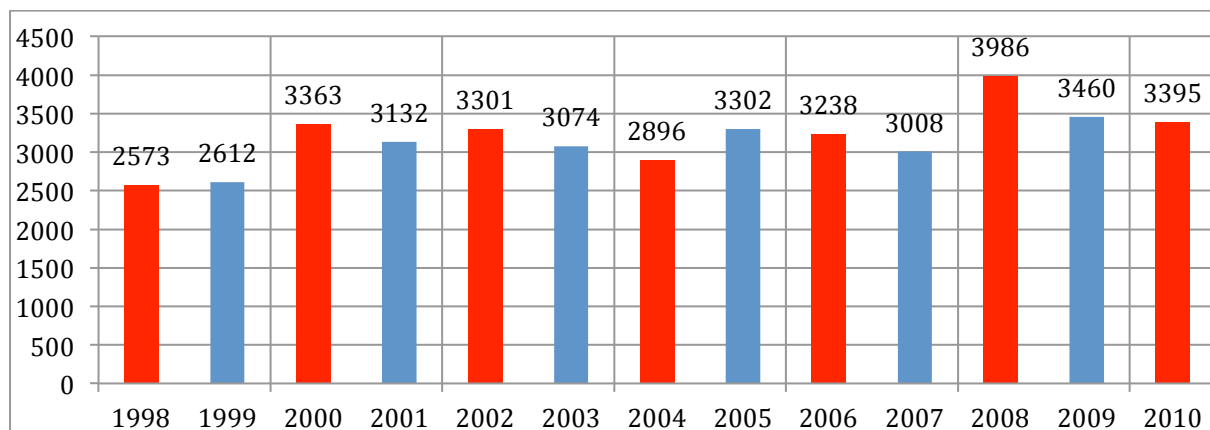
Resultatredovisningen inleds med den kvantitativa delen: antalet Brasilienrelaterade artiklar som publicerades per år under åren 1998-2010 och antalet artiklar som publicerades i anslutning till presidentvalsperioderna 1998, 2002, 2006 och 2010.

I nästa steg redovisas resultatet av indelningen och analysen av 1998 års artikelmaterial efter huvudtema, genre och avsändare, därefter görs den kritiska diskursanalysen av ett representativt urval av artiklar (mer om urvalet i kapitel 8.4) från 1998 respektive 2010.

9.1 Den allmänna Brasilienrapporteringens omfattning 1998-2010

En sammanställning av det årliga antalet Brasilienrelaterade artiklar som publicerades i mitt urval av svenska dagstidningar visar följande:

Diagram 1: Antal Brasilienrelaterade artiklar som publicerats per år, 1998-2010

Kommentarer: År 2000 var första gången artiklar från Sydsvenskan (SDS) ingick i Mediearkivet. Presidentval hölls 1998 (en omgång), 2002, 2006 och 2010 (två omgångar i varje val). Toppnoteringen år 2008 sammanfaller med att den globala recessionen drabbade Brasilien.

En markant ökning av antalet artiklar sker år 2000, när SDS-artiklarna finns med, men därefter har de årliga artikelskördarna varierat relativt lite. Medianvärdet är 3 238 artiklar per år. En jämförelse mellan 2004 och 2008 visar att det 2008 publicerades hela 38,9 procent fler Brasilienartiklar än under 2004, men plockar vi bort extremerna är de årliga variationerna avsevärt mindre, i de flesta fall mindre än 10 procent.

9.2 Svensk press bevakning av presidentvalen 1998-2010

I syfte att få en bild av hur tidningarnas intresse för brasilianska presidentval har förändrats har jag gjort artikelsökningar för tidsperioderna kring presidentvalen 1998, 2002, 2006 och 2010. Söktermer och tidsintervall redovisas i bilaga 2.

Tabell 1. *Artikelfrekvens för brasilianska presidentvalrörelser 1998-2010*

Valår	Antal artikelträffar	Varav närmast valdagar
1998	27	10
2002	38	27
2006	48	28
2010	100	57
Totalt	213	122

Tabellkommentarer: 1). Artiklar från Sydsvenskan (SDS) fanns inte med i Mediearkivet 1998. 2). Presidentvalet 1998 avgjordes i första omgången, de övriga valen krävde två omgångar. 3). Hösten 1998 präglades av ekonomisk kris, valutaspekulationer och förhandlingar med IMF om ett räddningslån. Som den följande diskursanalysen visar hade många av 1998 års texter i själva verket ekonomin som huvudtema. 4). År 2002 var första gången Lula hade en realistisk chans att vinna. 5). År 2010 såg valet, utan Lula som kandidat, på förhand jämnare ut än 2006, då Lula var storfavorit.

Artikelsökningarna visar att det skett en generell, kontinuerlig och ganska markant ökning av antalet artiklar som publicerades under de olika presidentvalsperioderna, i synnerhet mellan valåren 2006 och 2010. Det bör dock noteras att Mediearkivets system för att räkna artiklar har förändrats något över åren, vilket gör att siffrorna inte är absolut jämförbara. Ett exempel är att Mediearkivets artikelträffar för 2010 ibland, men inte alltid, redovisar faktarutor som om de vore separata artiklar.

En annan faktor som påverkat antalet artiklar är att jag inte har gått igenom materialet för 2002 och 2006 för att räkna bort dubletter (TT-artiklar som publiceras

i olika tidningar) eller artiklar där sökorden nämns i förbigående. För jämförbarhetens skull har jag också angett bruttoantalet artiklar för 1998 (27) och 2010 (100) trots att jag för dessa år har räknat bort dubletter och faktarutor som räknats som egna artiklar. När dessa har räknats bort stannar siffran för 2010 på 70 (och 26 för 1998), Trenden med växande bevakning av brasilianska presidentval är ett faktum.

9.3 Tematisering av artikelmaterialet från 1998

När artiklarna har grupperats efter teman har det tema som förgrundats i rubrik och/eller ingress definierats som huvudtema.

Huvudtema	Antal artiklar
Presidentvalet	13
Ekonomi/näringsliv	11
Övriga teman	2
Totalt	26

Hälften av artiklarna hade presidentvalet som huvudtema, medan artiklar med ett ekonomiskt huvudtema, den då aktuella ekonomiska krisen, stod för 43 procent.

9.3.1 Indelning av artikelurvalet efter genre

Materialet består av texter från fem olika genrer fördelade enligt följande:

Genre	Antal artiklar
Notis	5
Bildnotis	2
Nyhetsartikel	7
Analys/Opinion	8
Reportage	4
Totalt	26

Det kan tyckas anmärkningsvärt att det finns fler analys/opinionsartiklar (31 procent) än nyhetsartiklar (27 procent) i materialet. De flesta analys/opinionstexterna handlar dock inte i första hand om presidentvalet utan om Brasiliens ekonomi. Ett tecken på att intresset för presidentvalet får betraktas som relativt svalt är att några tidningar

nöjde sig med att rapportera valresultatet i notisform. De få klassiska ”på-plats-inför-valet-reportagen”, publicerade precis före eller på valdagen tyder också på detta.

9.3.2 Indelning av artikelurvalet efter avsändare/artikelförfattare

De analyserade artiklarna har skrivits av olika avsändare enligt följande fördelning.

Avsändare/artikelförfattare	Antal artiklar
Nyhetsbyrå	10
Hemmareporter skriver från Sverige	7
Hemmareporter/frilans på reportageresa	4
Korrespondent/stringer bosatt i Brasilien	3
Regionalt baserad korrespondent (ej Brasilien)	2
Totalt	26

Den största andelen texter, drygt 38 procent, producerades av nyhetsbyråer, oftast internationella sådana. Artiklar skrivna av hemmareportrar, de flesta författade från Sverige men några från Brasilien, utgör 42 procent av analysmaterialet medan texter skrivna av i Sydamerika baserade skribenter bidrar med mindre än en femtedel (19 procent) av totalantalet, fem texter. Av dessa skrevs tre artiklar av Dagens Industris korrespondent, den enda som 1998 var bosatt i Brasilien (Rio de Janeiro).

9.3.3 Fokus för analysen av 1998 års material

Eftersom de förändringar, främst socioekonomiska och geopolitiska, av det brasilianska samhället som har skett mellan 1998 och 2010 är ett huvudtema för den föreliggande uppsatsen fokuseras även den kritiska diskursanalysen på förändring. En aspekt av representationen av Brasilien som jag tittar närmare på i artikelmaterialet från 1998 är därför hur valrörelsen och de båda presidentkandidaterna Lula och Cardoso representeras och vilka röster som får komma till tals i denna representation. Representationen av Lula är extra intressant eftersom denne figurerar även i artiklarna från 2010. Jag granskar också hur den brasilianska ekonomin, den ekonomiska politiken och det brasilianska samhället skildras. Förekommer stereotyper? Perspektiv är också av intresse. I vilken mån exotiserar/andrifieras landet och dess invånare?

9.3.4 Artikelurval för den kvalitativa analysen av 1998 års artikelmaterial

För att besvara frågeställningarna ovan analyserar jag sammanlagt 15 artiklar (se förteckning i bilaga 3 och kapitel 8.4 för en förklaring av hur urvalet gått till).

9.4 Representationen av den brasilianska ekonomin och ekonomiska politiken

I de studerade artiklarna råder i princip konsensus i beskrivningarna av problemen och lösningarna för den brasilianska ekonomin. Den samstämmiga bilden är att ekonomin är gravt misskött och att risken för valutaras utgör ett hot mot världens finansmarknader. Lösningen, till synes ”den enda vägen” (inga ekonomisk-politiska alternativ nämns), är en rejäl åtstramning och budgetbalansering.

Representationerna av problemen och lösningen är så likformiga att man kan tala om både *intertextualitet* och om en *diskursformation* eller *sanningsregim* i Focaults mening. I nästan samtliga artiklar är det elitroster och journalisterna själva som beskriver problemen och vägen framåt. I de två artiklar där ”vanligt folk” kommer till tals (GP 26/9 och 3/10) får dessa vittna om den ekonomiska situationen men inte tycka till om vad som bör göras. När något skrivs om tänkbara lokala sociala konsekvenser av nedskärningarna hamnar detta i bakgrunden, i slutet av artiklarna.

Urvalets nyhetsartiklar i vilka regeringen presenterar ett nytt åtstramningspaket, *Brasilianskt krispaket kan minska finansoro* (SvD 29/10) och *Hård nedskärning ska vända Brasiliens kris* (DI 29/10), skiljer sig markant åt. Texternas olika karaktär kan förklaras av två diskurspraktikskillnader. Den ena utgörs av de olika avsändarnas skilda förutsättningar: SvD:s text har skrivits av tidningens dåvarande korrespondent i Washington medan DI:s artikel har författats av Brasilienveteranen Lennart Palmeus¹. Den andra skillnaden är de båda tidningarnas olika målgrupper, där DI i högre grad än SvD vänder sig till näringslivet.

I SvD-artikeln beskrivs finansmarknadskrisen med både liknelser och metaforer - den har ”svept som en gräsbrand” över världen och en brasiliansk devalvering skulle ”förmodligen” få den ”att blossa upp med full kraft” – som får de anonyma marknadskrafterna att framstå som ohejdbara naturfenomen i stället för mänskliga aktörer. I en implicit *andrifering* markeras att Brasilien inte är som andra länder utan ett land där budgetdisciplinen ofta brister: ”Det *senaste* krispaketet lades 1994” (min kursivering) och var underförstått varken det första eller sista av sitt slag.

¹ Svensk-brasilianska handelskammaren skriver om Palmeus brasilianska liv och karriär på http://www.swedcham.com.br/event_coming_detail.asp?id=1434

Att en åtstramning är oundviklig får understrykas av president Fernando Henrique Cardoso: ”Vi måste få balans på inkomster och utgifter. Det vet varenda husmor”.

Också i Dagens Industri andrifieras den brasilianska ekonomin: åtstrammingspaketet ska ”normalisera Brasiliens finanser” och ”möjliggöra ett normalt ränteläge”, vilket antyder att situationen är onormal. Palmeus pekar ut statstjänstemännen som åtgärdernas förlorare och visar vad han tycker om kategorin: ”Statstjänstemän i Rio har redan blockerat trafiken i staden i protest mot att de nu själva ska bekosta delar av sina privilegier”. Att DI på nyhetsplats publicerar ett påhopp på tjänstemännen kan bero på att läsekretsen förväntas hålla med. En annan skillnad i jämförelse med SvD-texten är att sparpaketets sociala effekter inte nämns.

S-märkta Aftonbladets ledare *Lula da Silvas sista stora strid* (Aftonbladet 10/10) skiljer sig som väntat, av diskurspraktiska skäl, från det övriga materialet. Olle Svenning slår fast att Cardoso ”har bevarat Brasilien som världens mest ojämlika land” och kallar dennes ekonomiska politik för ”antisocial” och ”nyliberal”. Svenning ger utrymme åt andra aktörer än elitens och beskriver det ekonomiska läget i termer av en polariserad klasskamp, där ”de jordlösa” ställs mot ”godsägarklassen”.

Rubriken och nedryckaren i DN:s ledare sätter en annan ton: *Världen drar en djup suck av lättnad. Segern för ekonomiskt förnuft i Brasilien har en symbolfunktion*. Att det är Cardoso som står för förnuftet är tydligt: ”Det kunde nämligen ha blivit än värre” (min kursivering), vilket implicit syftar på om Lula hade vunnit valet. Samtidigt läxas Brasilien upp i ett mästrande tonfall: ”Nu *måste* Cardoso också pressa ned budgetunderskottet” (min kursivering) och ”Systematiska misstag i ett stort lands ekonomiska politik kan inte elimineras med ett lån från IMF. Detta är en *insikt* som både Brasilien och Japan *måste* komma till” (mina kursiveringar).

I Dagens Industris analys *Brasilien väljer Cardoso och hoppas på stabilitet* (DI 6/10), ryms bara elitröster och perspektivet är återigen marknadens: ”Presidenten *utlovade* själv såväl nedskärningar som höjd skatt i ett sorts omvänt vallöfte, som egentligen mest var riktat till en påtagligt oroad finansmarknad”.

SvD använder en dramatisk metafor för att beskriva Brasiliens kritiska läge: rubriken lyder *Brasiliens finansbomb måste desarmeras* (SvD 3/10). Skribenterna, hemmaredaktionens Håkan Forsberg och den utsända reportern Inger Atterstam²,

² SvD skriver om Ingrid Atterstams journalistiska gärning i samband med att hon tilldelades Stora Journalistpriset 2012. Ingenting tyder på att hon varit korrespondent i Latinamerika, vilket får mig att

utgår helt från marknadens perspektiv: ”det internationella kapitalet skräms” av budgetunderskottet, och ”Cardoso *måste* fortast möjligt pressa igen det stora budgetkapet”. För detta ”*krävs* två stora reformer” (mina kursiveringar). Atterstam, på plats i Brasilien, berättar inte hur ”vanligt folk” ser på situationen och framtiden. Kanske saknar hon som utsänd både språket och lokala kontakter.

I en ekonomikrönika avviker Johan Schück från mönstret (DN 26/9) genom att inta något av en folkbildarroll. Att valutgången i det avlägsna Brasilien betyder mer för Sverige än resultaten i valen i Sverige och Tyskland förgrundas genom att nämnas i såväl rubriken som ingressen. På detta sätt lyfts Brasilien in från den ekonomiska periferin till en grupp länder vars öden har stor betydelse för Sverige.

9.4.1 Representationen av valrörelsen

Skillnaderna mellan artikelurvalets enda två ”på plats-reportage” inför valet, *Profiler viktigare än parti i Brasilien* (SvD 2/10) och *Brasilien till val utan panik: ”Vi är inte vana vid en normal situation”* (GP 3/10) är slående. Svenska Dagbladets influgna reporter Inger Atterstam tycks besatt av den i hennes tycke frenetiska valaktiviteten:

Att demokratin i alla fall är synnerligen livaktig kan var och en som besöker Brasilien under den långa valrörelsen inför valet nu på söndag inte undgå att notera. ... Över de berömda stränderna i Rio de Janeiro kretsar oavbrutet varje dag flygplan med reklam för olika kandidater. Ackompanjerade av *dunkande sambarytmer och vilt tutande bilar* drar det ena demonstrationståget efter det andra fram genom gatorna (mina kursiveringar).

Atterstam andrifierar valrörelsen och landet genom att betona ”den sprudlande valaktiviteten”: hon skriver om ”den massiva propagandan” och ”flera timmar med valpropaganda varje dag i samtliga (teve)kanaler”. Kanske kräver konventionen för Brasilienreportage ett omnämnande av ”dunkande sambarytmer”.

Det vore lätt att få för sig att den mångårige, Chilebaserade Latinamerikakorrespondenten Lars Palmgren³ bevakade ett helt annat val, trots att

dra slutsatsen att hon 1998 befann sig i Brasilien på reportageresa:
http://www.svd.se/naringsliv/guldregn-over-svds-journalister_7693766.svd (SvD 22 november 2012)

³ Korta journalistiska beskrivningar av Lars Palmgrens latinamerikanska yrkesgörning finns på <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3304&grupp=6260> och på http://www.svd.se/kultur/lars-palmgren-tilldelas-radiopris_5845919.svd (Svenska Dagbladet 4 januari 2011)

även han befinner sig i Rio de Janeiro. I ingressen skriver Palmgren: ”Brasilianarna går till val utan dramatik och i eftertänksamhetens tecken”. Han spekulerar i orsakerna till ”en överraskande brist på dramatik” (i ljuset av ”de ödesmättade prognoserna på tidningarnas ekonomisidor”) och tror att folk ”förmodligen” är ”dämpade av sin egen oro” och ”kanske” känner ”en slags uppgivenhet”.

De väsensskilda intrycken beror kanske på att Palmgren redan 1998 lär ha hunnit med många valkampanjer i Latinamerika. Han vet att valrörelser här brukar vara färgstarka och öronbedövande spektakel och kan jämföra: vad är äkta entusiasm och hur mycket är påklistrade leenden? Han vet att många som är involverade i kampanjerna är fattiga människor som får betalt för att vara hejajacksledare.

Denna förförståelse i kombination med lokalkännedom och språkkunskaper gör sannolikt att Palmgren går ett steg längre: till skillnad från Atterstam, som inte tycks ha talat med någon alls, slår han sig i slang med brasilianare han möter. (I ett annat Atterstamreportage som ingick i 1998 års artikelskörd (*Privatisering kapar telefonköer*, SvD 4/10) är mönstret detsamma: Atterstam pratar uteslutande med svenska källor som hon i praktiken hade kunnat ringa upp hemifrån).

Det finns också diskursiva likheter mellan de båda reportagen. I båda texterna framstår ekonomin som den enda valfrågan, men inte ens när ekonomin diskuteras får läsaren veta hur Lulas alternativ till Cardosos åtstramningspolitik ser ut. I en artikels enda omnämnande av Lula framgår att denne inte gillar IMF: ”IMF är inte för folket, det är för bankmännen, säger han till Reuters” (SvD 3/10). En annan journalist slår fast att ”en seger för honom (Lula) skulle betyda att det väntade stödet (från IMF, min anmärkning) till Brasilien fryser inne” (DN 26/9). Det är allt.

En diskurspraktisk skillnad mellan Atterstams och Palmgrens texter är *stilen*. Palmgrens reportage har en narrativ, smått filosofisk karaktär och bärs upp av hans egna reflektioner. En del av dessa kvalificeras med ett ”kanske”, ”förmodligen” eller ”nog”, men oftast verkar Palmgren hemtam, bekväm och säker på sin sak, i synnerhet i sin beskrivning av landet Brasilien (exempel på detta finns i kapitel 9.4.3).

Atterstam förlitar sig i stället till skrivbordsresearch, officiella elitkällor och en hel del statistik men ”gömmer” ofta röster, källor och aktörer med passiva verb: demokratin ”anses vara tämligen fast förankrad”, valutgången ”anses” vara avgjord, och bildandet av frihandelsområdet Mercosur ”betraktas som en framgång”

9.4.2 Representationen av valets huvudkandidater

Utmanaren Lula får nöja sig med summariska, oftast bakgrundade omnämningen som explicit eller implicit framställer honom i dåliga dager.

Hårdast åtgången blir Lula i Dagens Industri. Två dagar före valet (DI 2/10) skriver Lennart Palmeus att Lulas största väljargrupp består av landets många privilegierade statstjänstemän men att detta knappast räcker till valseger:

Men Lulas *ständiga* angrepp på stabiliseringen (av valutan) gör att alltför många i landet ser honom som *fiende* till Brasiliens real (valutan). Den senaste valutaoron har sannolikt stärkt detta intryck. Svenska industrimän i landet uttalar sig inte politiskt. Men *det säger sig självt* att de knappast vill se landet styras av Lulas *exotiska* koalition med *trotskister*, katolska fundamentalister, *stalinister*, *vänstersocialister*, *ex-maoister* samt övervintrade anhängare till fascistdiktatorn Getulio Vargas... (mina parenteser och kursiveringar).

Palmeus tar för givet att vettiga människor (industrimän) aldrig skulle rösta på en ”exotisk” skara extremister. Antagandet förstärks av stereotypifieringen av Lula som en ”ständig” angripare av en valutastabilisering som av artikelmaterialen att döma uppskattas av de flesta. Palmeus använder fyra beteckningar, en *överlexikalisering*, för vad som skulle kunna sammanfattas med ”radikalvänstern”. Kanske vill han sammankoppla Lula med så många ”suspekta” element som möjligt. Att ”ex-maoister” inkluderas ger tiraden en extra dimension: att Cardoso under många år var marxist (GP 3/10) och ”vänstersociolog” (DN 2/10) förbigår Palmeus med tystnad.

När Cardosos omval är klart nöjer sig samme Palmeus med att citera Lulas reaktion: ”Offren röstade på sin egen slaktare”, var främste motkandidaten Luiz Lula da Silvas föga eleganta kommentar” (DI 6/10). Att en så rubrikvänlig kommentar inte plockas upp av vare sig nyhetsbyråer eller andra svenska journalister på plats är i mitt tycke så pass förvånande att frågan verkar berättigad: sa Lula verkligen så?

Cardoso förses och förknippas med epitet och positivt laddade ord som ”stabilitet”, ”ekonomiskt förnuft” (DN 6/10), ”räddaren av Brasiliens ekonomi” (DI 2/10), ”statsman” (GP 3/10) ”folk hjälte” (GP 15/9) och ”normalitet” (GP 3/10). Med undantag för beteckningen ”statsman”, som Cardoso får av en Lula-supporter, kommer omdömena från journalisterna själva (oftast) eller från någon elitröst.

GP:s korta omdöme om Lula lyder: ”Hans brist på ekonomiska kunskaper är ett handikapp i en valrörelse som präglas av den ekonomiska krisen” (GP 15/9). Kanske kan reporterens omotiverade bedömning förklaras med att Lula inte delar etablissemangets syn på vilken ekonomisk politik Brasilien bör föra.

Det gör inte heller Aftonbladets Olle Svenning (AB 10/10). I sin ledare karakteriserar och polariserar han huvudkandidaterna på klassiskt klasskampsmått:

Lula, den gamle metallarbetaren från fattigkvarteren i nordöstra Brasilien, hade förlorat presidentvalet mot den förnämde, högt bildade Fernando Henrique Cardoso, socialdemokrat till namnet men huvudsakligen stödd av högern.

Hos Svenning blir alltså Lula mannen av folket, ett offer (berövad, förföljd, bekämpad) för en ibland diffus, hunsande övermakt (diktaturen, privatkapitalet).

Lula... delar de fattigas erfarenheter samtidigt som han länge varit deras ledare. Han växte upp i en miljö som *berövade* honom rätten till elementär skolutbildning. Som tonåring försörjde han sig som en del av de många gatubarn som fyller städerna. Med tiden blev han metallarbetare, facklig ledare, *förföljd* under diktaturen och *bekämpad* av privatkapitalet (mina kursiveringar).

De direkta jämförelserna mellan Cardoso och Lula är få och den enda som drar paralleller mellan de båda är Lars Palmgren (GP 3/10):

Fernando Henrique och Lula kommer på sätt och vis från samma stam; marxister, socialister och motståndare till militären. Den ene blev kvar där, den andre sökte sig vidare mot nya definitioner. Båda genuina; Lula, arbetarledaren, Fernando Henrique, den intellektuelle. Båda, på sätt och vis, fångar i de allianser de tvingats ingå. Men genom historiens förändringar och polekens (sic) dimmor känner de nog fortfarande igen varandra. Kanske är det också en orsak till att det, trots allt, finns ett slags ömsesidigt förtroende, bortanför polemikens vassa kanter.

Intrycket av att den som ”blev kvar där” i journalistens ögon har kört fast medan ”den andre” har visionärens intellektuella nyfikenhet förstärks när Palmgren ger ordet till den fackliga aktivisten och Lula-anhängaren Eliza, som ändå tänker rösta på Cardoso:

Han är en statsman, säger hon, men inte motvilligt, utan lite stolt. Och han var ju nästan med oss i början, han vet hur vi tänker. Och jag tror att han vill samma sak, men han har lärt sig något om hur världen fungerar, som vi själva kanske inte riktigt begriper än.

9.4.3 Representationen av Brasilien och brasilianarna

Det är oftast elitröster och/eller skribenterna själva som beskriver Brasilien. Såväl Atterstams reportage *Profiler viktigare än parti i Brasilien* (SvD 2/10) som Palmgrens dito *Brasilien till val utan panik: "Vi är inte vana vid en normal situation"* (GP 3/10) påminner mycket om den texttyp som Roosvall kallar "Utrikes På plats-narrativ", i synnerhet Palmgrens (Roosvall 2005:102). Några av artikeltypens vanligaste gemensamma nämnare är ett perspektiv präglad av ett "antropologiskt exotiserande angreppssätt" och "fokus på annanhet", en narrativ och relativt målande stil som beskriver miljöer och personer med adjektiv, ett "vardagligt, lärande (lärare till elev)" tilltal och en mångfald röster, däribland journalistens (Roosvall 2005:102).

I Palmgrens reportage lyfts annanheten fram redan i rubriken. Att det faktum att valet (enligt rubriken) sker "utan panik" poängteras kan få läsaren att föreställa sig hysteri som normaltillståndet. Detta bekräftas i citatet "Vi är inte vana vid en normal situation". I brödtextens första mening serverar Palmgren sedan en andrifierande kvadrupelstereotyp: fotboll, vid stranden, i omåttlig omfattning, dygnet runt.

Geraldo Gomes sitter på muren bredvid de *tolv* fotbollsplanerna *vid stranden* i Flamengo och tittar på en av de matcher som pågår. Här spelas *alltid, dag som natt*", och Geraldo brukar slå sig ner här en stund och titta på väg hem från tidningen, där han frilansar. (Mina kursiveringar).

Mellanrubriken, "Årtionden utan normalt liv" spär på exotismen, liksom Palmgrens funderingar om orsakerna till den bristande valdramatiken:

Dels, *förmodligen*, för att *människor* är dämpade av sin egen oro. Men också, *kanske*, på grund av en slags uppgivenhet som om de fyra stabila åren med Fernando Henrique (Cardoso, min anmärkning), trots allt, mest var en slags illusion, ett tillfälligt avbrott i den turbulens som *brukat* utgöra *brasilianarnas normalitet* (mina kursiveringar).

Här dras alla, ”människor” och ”brasilianernas”, över en kam. Alla drabbas av den turbulens som med hjälp av ord som ”brukar”, ”alltid” och ”normal/normalitet” liksom fotbollen görs till en stereotyp, något i princip permanent och oundvikligt.

Det är Palmgrens röst som med sina återkommande reflektioner bär reportaget, men i sina upprepade försök att förklara lugnet mitt i det bistra ekonomiska klimatet snubblar han över stereotyper. När Palmgren åter dammat av ”*den gamla vanan* att *alltid* tvingas leva med nästippen nätt och jämnt över ytan” (mina kursiveringar) hittar han en ny: ”Framför allt handlar det (lugnet, min anmärkning) om tillförsikten gentemot Brasilien *det eviga framtidslandet*”. Till stereotypen om brasilianare som luttrat sorglösa kan vi nu lägga en annan sannolikt förväntad bild, nämligen den av brasilianare som obotliga optimister med en möjligen naiv tro på det ”eviga framtidslandet” och dess oförverkligade potential.

När Palmgren utvecklar vad Geraldo menar när han utbrister ”Vi har ju allt” får läsaren möta det gröna, vilda Brasilien och det våldsamma, kriminella Brasilien.

Här finns orörda djungelområden, ännu inte beträdda av någon vit man, som är lika stora som Sverige. Här finns slumområden av Göteborgs storlek som enväldigt styrs av maffian.

Palmgren utmanar dock den gängse diskursen om Brasilien när han upplyser läsarna om att det ”här finns 25 miljoner människor som har högre levnadsstandard än den svenska”. I sista stycket knyts säcken ihop med följande sammanfattning av huvudbudskapet. Med ett ”kanske” och ett vagt ”inte nödvändigtvis” helgarderar sig Palmgren vad gäller konsekvenserna av en eventuell ekonomisk kris i landet:

Brasilien är inte riktigt vilket land som helst. *Naturligtvis* är det därför som en kris här skulle vara så allvarlig. Men *kanske* är det också därför den *inte nödvändigtvis* behöver vara en katastrof.

Även i Atterstams text sätts sådant som skiljer sig från det svenskt ”normala” i fokus, däribland i rubriken *Profiler viktigare än parti i Brasilien*. Valrörelsens ”dunkande sambarytmer” har redan berörts och om Brasiliens demokrati konstaterar Atterstam att den ”*i alla fall* är synnerligen livaktig” (min kursivering). Formuleringen antyder

att demokratin i andra avseenden inte är likadan eller lika bra som den svenska.

Intrycket förstärks av brödtextens inledning:

Tio år efter det att militären definitivt lämnade över den politiska makten i Brasilien *anses* demokratin i detta världens femte största land vara *tämligen* fast förankrad – om än med *bestående* problem som korruption, svagt partiväsande och bristande politisk disciplin.

Helt övertygad om den brasilianska demokratin förträfflighet verkar inte Atterstam, som med den passiva verbformen ”anses” döljer vem som gör bedömningen. I svepande ordalag befäster hon stereotypen om Brasilien som korrupt. Hon fortsätter granskningen av den exotiska valrörelsen där partibeteckningar har liten betydelse:

De (partierna, min anmärkning) spelar en *helt* underordnad roll. I stället handlar det om ett *gigantiskt* personval där 14 417 kandidater slåss om de 1 615 *mer eller mindre betydelsefulla* poster som ska besättas... I tv sänds flera timmar med valpropaganda varje dag i samtliga kanaler där *förhoppningsfulla* kandidater avlöser varandra med *mer eller mindre professionella och fantasifulla* reklamslag (mina kursiveringar).

Atterstam tycks med kommentaren de ”förhoppningsfulla” kandidaterna mena att det verkar finnas de som inte har inom seriös politik att göra, nämligen de som antyds vara oprofessionella eller kanske lite för fantasifulla.

Textens aktörer klumpas ihop i kategorier: ”entusiastiska valarbetare”, ”förhoppningsfulla kandidater”, ”den väl etablerade stenrika eliten” och ”de 164 miljoner brasilianare” och ”vänstern” för att ta några exempel. Ingen representant för någon av dessa kategorier får dock komma till tals. Ingen annan heller, för den delen.

Atterstams förklaring av väljarnas förtroende för Cardoso är intressant:

(förtroendet) gäller ändå hans förmåga att dels hantera ekonomin, dels skapa en *effektiv* och fungerande regering *utan skandaler* i detta starkt splittrade land.

Genom att lyfta fram effektiviteten och skandalfriheten som undantag fås läsaren att ta för givet att normaltillståndet är ineffektivitet och skandaler.

Till sist två snabba nedslag i det övriga materialet: Ingressens ”För gatubarnen är vardagen sig lik” (GP 26/9) befäster bilden av Brasilien som ett land översvämmat av gatubarn, en bild som också cementeras när Svenning skriver om ”de många gatubarn som fyller städerna” (AB 10/10).

När GP (GP 19/9) ska förklara varför Latinamerika kan komma lindrigare undan än krisländer i Asien nämner han att ”ledande politiker och ekonomer i Latinamerika har västvärldens förtroende – de flesta av dem har utbildat sig på prestigefyllda universitet *i den välmående delen av världen*” (min kursivering). Brasilien klumpas ihop med Latinamerika, vars hela befolkning tycks vara något annat än välmående och förvisad till ideologiskt opålitliga universitet.

9.5 Artikelmaterialen från 2010

Det tema som förgrundats i rubrik och/eller ingress har definierats som huvudtema.

Huvudtema	Antal artiklar
Presidentvalet	52
Ekonomi/näringsliv	15
Övrigt	3
Totalt:	70

Antalet artiklar med presidentvalet som huvudtema är fyra gånger så stort som 1998. En delförklaring är att SDS artiklar inte fanns med i Mediarkivet 1998, en annan är att valet 2010 bestod av två valomgångar till skillnad från 1998. En tredje förklaring är att Brasilien år 2010 var ett rikare och mer inflytelserikt land än vad det var 1998.

Andelen artiklar med presidentvalet som huvudtema var högre än 1998, 74 procent jämfört med 50 procent. Förklaringen kan vara att Brasilien 1998 hotades av en ekonomisk kris, som med potentiellt globala effekter överskuggade valrörelsen.

9.5.1 Indelning av artikelurvalet efter genre

Artikelmaterialen består av texter hämtade från sju olika genrer.

Genre	Antal artiklar
Notis	9
Bildnotis	4
Siffernotis	2
Citatnotis	1

Nyhetsartikel	29
Analys/Opinion	15
Reportage	10
Totalt	70

Genrefördelningen skiljer sig markant från 1998 (se kapitel 9.3.1). Andelen nyhetsartiklar 2010 (41 procent) var nästan dubbelt så stor som andelen analys/opinionstexter (21 procent). Reportagens del av materialet förblir i princip oförändrad (14 procent 2010 respektive 15 procent 1998), och detsamma gäller de olika typerna av notiser (23 procent 2010, 27 procent 1998).

Analys/opinionsartiklarnas relativa minskning har troligen att göra med att denna genre år 1998 dominerades av en ekonomisk kris med möjliga konsekvenser för västvärlden medan Brasilien tolv år senare befann sig i en bättre ekonomisk situation. Reportagen med presidentvalet som huvudtema (snarare än ekonomin) är betydligt fler 2010 än 1998. Som tidigare nämnts var andelen artiklar med presidentvalet i fokus avsevärt högre under den senare valperioden.

9.5.2 Indelning av artikelurvalet efter avsändare/artikelförfattare

Artiklarna har skrivits av olika avsändare. Fördelningen ser ut som följer:

Avsändare/artikelförfattare	Antal artiklar
Nyhetsbyrå	18
Hemmareporter	18
Hemmareporter/frilans på reportageresa	2
Korrespondent/stringer bosatt i Brasilien	9
Regionalt baserad korrespondent (ej Brasilien)	22
Insändare	1
Totalt	70

Nyhetsbyråtexternas dominans från 1998 (se kapitel 9.3.2) har försvunnit 2010, då 44 procent av artiklarna producerades av i Sydamerika baserade skribenter. Nio av artiklarna författades av 2010 års enda Brasilienbaserade journalist, som skrev för GP och SDS. Nyhetsbyråtexternas andel av artiklarna har sjunkit till 26 procent (från 38

procent) medan hemmareportrarna, inklusive en (SvD) som åkt till Brasilien på reportageresa, bidrog med 29 procent av materialet jämför med 42 procent 1998.

Den tydliga omfördelningen av artikelavsändare som skett sedan 1998 beror sannolikt på Brasilien år 2010 ansågs vara ett viktigare nyhetsland. Något som tyder på detta är att materialet från detta presidentval, till skillnad från 1998, inkluderar en handfull artiklar om opinionsundersökningar som visar hur valrörelsen utvecklade sig.

9.5.3 Aspekter att granska närmare i materialet från 2010

Analysen fokuseras på samma aspekter som zoomades in i 1998 års artikelmaterial. Jag granskar representationen av valrörelsen, den sittande presidenten Lula och valets huvudkandidater, Dilma Rousseff och José Serra. Jag undersöker vilken bild av det brasilianska samhället, däribland ekonomin, som framträder i artikelmaterialet. Förekommer stereotyper? I vilken mån andrifieras landet och dess invånare?

9.5.4 Artikelurval 2010

Totalt 33 artiklar från fem olika tidningar analyseras (se förteckning i bilaga 3).

9.6 Representationen av valet 2010

Artiklarna, både inför och efter valet, rymmer likheter men också stora skillnader. Den största likheten är den dominerande roll som ges den avgående presidenten Lula. Alla skribenter är överens om att valvinnaren Dilma Rousseff har Lula och dennes stöd att tacka för segern (se till exempel Expressen 5/10, DN 2/11, GP 4/10 och DI 3/11). Följande representativa citat och tyder på förekomsten av en sanningsregim:

Jag röstade på Dilma för att jag känner att hon kommer att fortsätta det Lula har gjort under dessa åtta år, säger en av söndagens väljare, Marcelo Gusmao till nyhetsbyrån Reuters. Det är ett resonemang som upprepas *över hela Brasilien*. På egna ben skulle Dilma Rousseff knappast stå (Expressen 5/10, min kursivering).

Han (Lula, min anmärkning) kallade henne sin efterträdare och utsåg henne till Brasiliens första *landsmoder*. Budskapet blev ibland närmast övertydligt: en röst på Dilma var en röst på Lula (analys i DN 2/11, min kursivering).

Skillnaderna i materialet utgörs både av de olika röster som får komma till tals och de ämnen som tas upp. De flesta av texterna i SDS och GP är skrivna av Henrik Brandão

Jönsson, sedan många år bosatt i Rio de Janeiro⁴. Dennes hemtamhet, kontaktnät och portugisiska tar sig flera olika journalistiska uttryck. Fler ”vanliga människor” och alternativa källor får komma till tals och han tar upp fler ämnen som utmanar läsarens troliga föreställningar om Brasilien. Han går oftast lite djupare än övriga skribenter och står för fler konkretiseringar av de stereotyper som finns även i dennes alster.

Ett exempel på detta är representationen av korruptionen, som förekommer i ett flertal texter och oftast framstår som mer eller mindre systematisk. Där SvD (SvD 5/10, texten författad av TT:s Buenos Aires-baserade korrespondent Claes Aronsson) skriver att ”Serras taktik å sin sida blir att påminna om hur korrupt vänsterregeringen har varit under åtta års styre” och där DN beskriver den allmänna pajkastningen om korruptionsskandaler (DN 31/10, Erik de la Reguera, tidningens Mexikobaserade Latinamerikakorrespondent) konkretiserar Brandão Jönsson. I artikeln *Ny mutlag oroar inför valet* (SDS 30/9) använder han en stereotyp i ingressen – ”Brasilianska politiker är kända för att förskingra skattepengar, köpa röster, åka fast och bli omvalda” - för att sedan nyansera bilden. Korruptionens omfattning beläggs med en granskning av hur många parlamentariker som åtalats för röstköp och korruption. Han visar hur något görs åt problemet: en lag mot röstköp har kommit till genom ett folkrörelseinitiativ och företrädare för rörelsen kommer till tals.

DN:s Erik de la Reguera tar i upprepade artiklar (DN 3/10, 5/10, 31/10, 1/11) upp två marginaliserade valfrågor som förbigås av de flesta övriga skribenter och till stor del också av kandidaterna själva: utrikespolitiken och miljön. Rubriken *Oberoende Sydamerika stora skiljelinjen i brasilianska valet* (DN 3/10) följs av en analys där Reguera tar upp valets betydelse för framtiden för Unasur, ”Sydamerikas motsvarighet till EU”, som Serra anses vara skeptisk till:

(Det) råder ingen tvekan om att visionen om ett starkt, enat Sydamerika som kan stå upp mot USA har byggt på solidariteten mellan de regeringar som står till vänster om mitten. Det är den *visionen* som står på spel i dagens val (min kursivering).

De la Reguera själv tar upp Unasur i ytterligare ett par artiklar, fast övriga skribenter tycks ha missat denna valets ”stora skiljelinje”.

⁴ På bloggen www.riojonsson.com skriver Henrik Brandão Jönsson själv om sin mångåriga tillvaro som frilansjournalist i Rio de Janeiro.

Svenska Dagbladets influgne reporter Håkan Forsberg gör i sina två längre reportage (SvD 26/10 och 29/10) ett stort nummer av religion och moralfrågor, företrädesvis abort. De övriga tidningarna nämner förvisso att Dilma bytte åsikt i abortfrågan, men ingen ger ämnet samma avgörande betydelse som Forsberg.

I ett reportage om den växande pingstkyrkan och kyrkans inflytande på politiken intervjuar han Stefan Martinsson, svensk präst i Brasilien. Denne konstaterar, till skillnad från intervjupersoner i andra artiklar, att ”Debatten är i stort sett koncentrerad kring religiösa frågor: aborter, partnerskap för homosexuella, moralfrågor och kyrkans rättigheter” (SvD 26/10). Tre dagar senare, i ytterligare ett inför-valet-reportage skriver Forsberg:

Just abort och religion *har* oväntat seglat upp som stora frågor efter den första omgången i presidentvalet den 3 oktober... Men via internet, sociala medier och predikstolar spreds snabbt rykten och uppmaningar att inte rösta på ”Dilma” för att hon var för fri abort och partnerskap för homosexuella. *Man* påminde också om hennes vänsterradikala förflutna: hon var gerillamedlem under militärdiktaturen (1964-1985). ”Inte ens Gud kan förhindra att jag blir vald till president” var ett citat som *tillskrevs* Rousseff och som upprörde många troende... Sedan dess (i andra valomgången, utan kandidaten och pingstvännen Marina Silva, min anmärkning) har Rousseff och Serra slagits om de 20 miljoner väljare som röstade på ”Marina”. Bägge har nu blivit *väldigt religiösa* och tar bestämt avstånd från abort (SvD 29/10, mina kursiveringar).

Med vaga pronomen och passiva verbformer som ”man” och ”tillskrevs” osynliggörs aktörerna. Här sprider sig en viss osäkerhet om trovärdigheten hos Forsbergs källor. I synnerhet citatet om Gud är så anmärkningsvärt och provocerande att detta, om det vore verifierat och välkänt, borde ha använts också av andra skribenter på plats. Som jag ser det är det svårt att förklara Forsbergs fokusering på moralfrågorna (som jag återkommer till i kapitel 9.6.3 om representationen av Brasilien) på annat sätt än att denne har ett personligt intresse för dessa. Att döma av den ironiserande slutklämmen om de plötsligt ”väldigt religiösa” kandidaterna kanske intresset i själva verket är ett förakt för både hycklande kandidater och pingstpastorer och deras värderingar.

En slutsats om valrörelsebevakningen är att sakfrågorna får litet utrymme, om än större än 1998, och att de är relativt få, om än fler än 1998. Kanske beror sakfrågornas marginalisering på att kandidaterna tycks vara överens om det mesta:

Såväl Rousseff som Serra vill hålla fast vid den rådande ekonomiska politiken, båda vill bevara de uppskattade bidragen till fattiga och båda talar också om hur viktigt det är att hitta en balans mellan tillväxt och miljö. Inte ens i den laddade abortfrågan går det längre att se någon större skillnad mellan dem (DN 31/10).

9.6.1 Reaktioner på valresultatet

Reaktionerna på valresultatet skiljer sig en del. Affärstidningen DI lugnar sina läsare med rubriken *Brasilien väntas få marknadsvänligt styre* och skriver att Dilmás troliga utnämningar av nyckelpersoner i sin regering tyder på att hon ”knappast tänker vrida politiken åt vänster”. Om Dilmás tänkta stabschef Antonio Palocci heter det att denne ”anses ha ett gott rykte på Wall Street” (DI 3/11 2010). I en ledare publicerad dagen innan har DI rubriken *Kontinuitet i Brasilien efter Lula* men uttrycker ändå viss oro:

Farhågorna kring Dilma Rousseffs kommande styre gäller *ändå* inte så mycket att hon ska öka statens inflytande i näringslivet som att hon ska vara *för svag* och oerfaren som maktpolitiker... Att hon inte kommer att styra med samma auktoritet som Lula framgår redan av att *det blev en andra valomgång*, efter oväntat stort stöd åt *ett miljöparti* (DI 2/11 2010, mina kursiveringar).

Implicit är farhågorna näringslivets, som inte vill ha någon statlig inblandning. Den Buenos Airesbaserade korrespondenten Anders Davidson tycks ha glömt att Lula också vann sina två val i andra omgången. Att miljön inte antas intressera DI:s läsare framgår av att första valomgångens sensation, miljöpartiet De Gröna, inte nämns vid namn (”ett miljöparti”). Några väljarreaktioner får läsaren inte i någon av DI:s texter.

I GP låter det annorlunda, under rubriken *Sparkade politiker vädrar morgonluft* (GP 2/11 2010). Riokorrespondenten Henrik Brandão Jönsson kommenterar också Dilmás förväntade utnämningar. Till skillnad från DI noterar Brandão Jönsson att tre troliga medarbetare är sådana som under Lula fick avgå eller blev sparkade på grund av deras inblandning i korruptionsskandaler, däribland Antonio Palocci, vars ”goda rykte på Wall Street” (se DI ovan) inte hindrar Brandão Jönsson från att skriva att denne ”*misstänks* få en nyckelroll i den nya regeringen”.

I samma artikel får fyra representanter för väljarkåren kommentera valutgången. ”Det är helt otroligt. Hur har hon lyckats gräva upp alla dessa (sparkade politiker, min anmärkning)”, undrar en. En annan luttrad väljare litat på Dilma och hennes kommande regering som ”säkert inte kommer bli mer korrupt *än någon annan*” och antyder därmed att den politiska korruptionen är systematisk.

I GP-artikeln ovan och i SDS-texten *Ett Brasilien av starka kvinnor* (SDS 2/11) skriver Brandão Jönsson, till skillnad från övriga skribenter, i klartext om vad valresultatet får för politiska konsekvenser och vilka som blir ”vinnare” och ”förlorare”. Överlag gör han detta med stora sanningsanspråk:

Valets stora vinnare *är* de statsanställda som nu *får* det bättre eftersom statens roll i ekonomin kommer att förstärkas. De allra fattigaste räknas också till vinnarna. I sitt segertal lovade Dilma att utplåna fattigdomen. Hon *ska* också satsa på sjukvården, höja anslagen till den allmänna utbildningen och bygga 6 000 nya daghem. Förlorarna *är* det privata näringslivet som kommer att få det svårare att låna av den statliga utvecklingsbanken... *Värst kommer det att bli* för Amazonas. Dilma ser, liksom hennes föregångare Lula, hellre till tillväxten än till miljön... Miljövänner jublar inte idag. (GP 2/11 2010, mina kursiveringar).

I samma dags SDS-text (SDS 2/11) använder Brandão Jönsson sitt eget material från GP-artikeln, fast i ett nytt format: i egenskap av Brasilienexpert besvarar han kort (egna) frågor om konsekvenserna av Dilmas seger. Han valets betydelse för ekonomin, landets kvinnor, grannländerna, militären och Lula (mina kursiveringar):

I Brasilien *styr* kvinnan i familjen. Nu *kommer* deras slit att uppmärksammas och värdesättas mer. Dilma vill att dagens generation ska bli mer jämställd.

Att Sydamerikas två största länder styrs av kvinnor *visar* att kontinenten *förändrats*. (Om valet ur ett grannlandsperspektiv).

Precis som Lula har hon (Dilma) *antagligen* slutit ett hemligt avtal med militären (om att inte upphäva amnestin för brott begångna under diktaturen, min anmärkning), i utbyte mot att de inte sätter sig på tvären i andra frågor.

Troligtvis rycker Lula till undsättning så fort det uppstår problem. (Svar på frågan vad som händer med Lula).

Läsaren förses med klara besked, med undantag för vad som låter som initierade gissningar om ett avtal med militären och om Lulas fortsatt viktiga roll bakom kulisserna – ”så fort”, inte om, det uppstår problem. Att Brasilien andrifieras genom stereotypiseringen att familjelivet styrs av kvinnorna och att hela kontinenten dras över en kam i konstaterandet att den har förändrats har sannolikt med publiceringsformatet, rappa frågor och svar som inte möjliggör några egentliga resonemang, att göra. Frågan om militärens framtida roll liknar ett kort gästspel av och intertextuell referens till en gammal Latinamerikadiskurs om kontinenten som en region fylld av intrigerande generaler som tar makten när det passar.

I skarp kontrast till dessa ofta tvärsäkra utsagor kommenterar DN, i intertextuellt sammankopplade artiklar på både ledar- och nyhetsplats, valutgången med att Dilma är ”ett oskrivet blad” (båda artiklarna i DN 2/11).

Vem är egentligen Dilma Rousseff – och vad vill hon? Frågan kan låta något märklig så här bara ett par dagar efter att hon valts till Brasiliens president. Men faktum är att denna 62-åriga karriärbyråkrat, som aldrig tidigare valts till någon politisk post i allmänna val, fortfarande är ett oskrivet blad (DN 2/11).

Egentligen var det Lula da Silva som vann söndagens presidentval i Brasilien, trots att han inte ens fick ställa upp... Dessvärre är det oklart vad hon (Dilma, min anmärkning) står för, förutom att fortsätta längs Lulas väg... Redan viskas det om att brasilianerna kan ha utsett en marionett, och att Lula kan studsas tillbaka i valet 2014 (ledare i DN 2/11).

9.6.2 Representationen av valets huvudkandidater och Lula

Att den avgående presidenten Lula dominerar i spalterna kan bero på att valet handlar om ”två gråa kandidater”, som en väljare uttrycker det i en av artiklarna (SvD 5/10).

Minst utrymme får utmanaren José Serra. I hela artikelmaterialet möts läsaren av högt räknat en handfull väljare som inte tänker rösta på favoriten Dilma, och av dessa är det bara en som faktiskt uttalar sig om Serra:

Fembarnsmamman Ducelene Costa tänker rösta på José Serra – ”för han såg till att vi fick billig medicin”... När Serra var hälsovårdsminister för tio år sedan trotsade han de globala läkemedelsjättarna för att Brasilien själv skulle kunna producera vissa läkemedel billigare, bland annat aidsmedicin. Därför lägger Ducelene Costa nu sin röst på Serra, som företräder det *socialdemokratiska* partiet PSDB (SvD 29/10, min kursivering).

Alla övriga röster om Serra tillhör journalisterna själva, och dessa är inte helt överens om var denne står politiskt. SvD:s utsände kallar honom indirekt för socialdemokrat (se kursiveringen ovan), medan de i Latinamerika bosatta Erik de la Reguera och Henrik Brandão Jönsson placerar honom längre högerut: ”(han) kallar sig socialdemokrat men står till höger om mitten” (DN 5/10), ”Den konservative Serra är öppet kritisk mot Brasiliens vänskapliga relationer med vänsterregeringarna i regionen” (DN 3/10) och ”högerns kandidat José Serra” (GP 31/10). I DI-artiklarna låter tidningen läsaren förstå att Serra är bäst för ”marknaden”. Under mellanrubriken ”Vill hålla i plånboken” skriver Anders Davidson:

Utsikterna att José Serra trots allt skulle kunna vinna valet har fått kurserna för brasilianska statsobligationer att stiga...(Han) står för en mer stram (sic) ekonomisk politik än Rousseff. Han talar om en ”ansvarsfull budgetpolitik” för att krympa underskottet i statsbudgeten. Skulle så ske kan man räkna med sjunkande obligationsräntor, vilket *marknaden* nu reagerar på. Den sittande presidenten Lula da Silva har fört en *mycket* expansiv politik, som Dilma Rousseff har lovat att fortsätta (DI 16/10).

Genom att framhålla Serras föreslagna ”ansvarsfulla budgetpolitik” och förstärka den ”expansiva” politik som Lula fört och Dilma vill fortsätta med ett ”mycket” antyder Davidson att den ekonomiska politiken under Lula har varit oansvarig och *för* generös. Samtidigt osynliggörs Lularegeringens socioekonomiska framgångar helt.

Dilma Rousseff beskrivs, av både journalister och väljare, med egenskaper och epitet som ”karriärbyråkrat” (bland annat i DN 1/11 och 2/11), ”teknokrat” (bland annat i SvD 1/11 och 2/11, SDS 3/10), ”järnlady” (bland annat i DN 2/11 och GP 3/10 och 31/10), ”en tuffing” (sagt av en väljare i GP 3/10), ”en hårdhudad politiker” (beskrivning av en väljare i DN 30/9) och ”en okarismatisk teknokrat som i rollerna

som stabschef och tung minister fungerat som sin mentors högra hand” (DI ledare 2/11). Hon representeras för övrigt frapperande ofta med Lula som måttstock:

”Annars har Dilma Rousseff framstått som rätt *hård och känslökall* i valkampanjen, en *behärskad teknokrat* utan talets gåva och *utan Lulas folkliga karisma*”. (SvD 2/11, mina kursiveringar).

”Har hon auktoritet i maktspelet i Arbetarpartiet, *kan hon som Lula* skaffa rätt allierade? (DN 2/11, ledare, mina kursiveringar).

Jag röstade på Dilma för att jag vill ha *en fortsättning på Lulas styre*, säger hon (en väljare, min anmärkning). Men ska sanningen fram så ger jag inte mycket för henne (samma väljare, min anmärkning). (SvD 5/10)

Kommentarer om José Serras utseende, kläder och kroppsspråk lyser med sin frånvaro, men i Dilmias fall tycks journalisterna anse att stilen har betydelse:

Hennes kampanjmakare har gett henne en ny frisyr och ledigare kläder, de har *skolat* henne i att le och ha ett lättsammare kroppsspråk. Men många har haft svårt att förstå vad Rousseff står för. *Förutom* kontinuitet, vill säga (DN 5/10, mina kursiveringar).

De la Reguera får med sin förgrundade beskrivning den tidigare upplagan av Rousseff att framstå som en surmulen, stelbent robot och den nya som en artificiell skapelse. (Detsamma gäller för övrigt Brandão Jönssons liknande representation i GP 3/10). Med ett ”förutom” förringar de la Reguera hennes politiska ambitioner och förmåga att föra ut sin politik, samtidigt som han kanske underskattar väljarnas förförståelse. För många väljare kan det tänkas vara fullt tillräckligt att veta att Dilma vill fortsätta med Lulas populära och, efter åtta år vid makten, välkända politik.

Lula är alltså den som får mest utrymme, mer än de båda huvudkandidaterna tillsammans, i artikelmaterialen. Han framställs med några undantag i enbart positiva ordalag. Bland otaliga exempel återger jag följande representativa citat:

Men se på Brasilien. Nu är *socialdemokraten* Lula da Silvas åtta år snart till ändå och presidentval pågår. Lula skapade *inga kriser och kontroverser* och

följaktligen har vi inte läst speciellt mycket om honom i tidningen, medan Chávez är ständigt på tapeten (Expressen 5/10, ledarartikel, mina kursiveringar).

Lulafaktorn ser ut att bli avgörande i söndagens brasilianska presidentval. Den avgående presidenten har stärkt Brasiliens självkänsla och lyckats med *konststycket* att göra sig populär både inom den ekonomiska eliten och bland de fattigaste i städernas favelor... Som den gamle fackföreningsledare han var (sic) förstod han också vikten av att söka samförståndslösningar med de ekonomiska makthavarna. Han *bestämde sig för* att hålla strikt budgetdisciplin och stå fast vid sin företrädares kamp mot inflationen (DN 30/9, mina kursiveringar).

Den 1998 fruktade vänsterradikalen Lula förvandlas i Expressens ledarartikel (5/10) till en ofarlig ”socialdemokrat” som inte ”skapade kriser och kontroverser”. Lulas regering stod inte för några ”kriser” som störde ordningen i västvärlden, men som de Latinamerikabaserade skribenterna påpekar oftare än övriga journalister präglades hans presidenttid av ett antal korruptionsskandaler som ledde till att flera nära medarbetare fick sparken eller avgick.

I DN-artikeln (30/9) kallar de la Reguera en politik som tillfredsställer både fattiga och rika för ett ”konststycke”: läsaren antas förstå att detta borde vara snudd på omöjligt. I samma artikel revideras också den politiska historien en aning: Lula ”bestämde sig” inte för att fortsätta sin föregångares budgetstrikt politik. Han hade inget val efter att under valrörelsen tvingats lugna marknaden genom att ingå ett avtal med föregångaren Cardoso (och indirekt IMF och Världsbanken) om att fullfölja Brasiliens ingångna avtal om återbetalning av utlandsskulden (Bengtsson 2010).

I en utvärdering av Lula skriver dock de la Reguera, om än bakgrundat i artikeln, om dennes roll i förvandlingen av omvärldens bild av Brasilien:

Han krävde respekt av USA och EU och prioriterade syd-sydrelationer framför det sedvanliga bockandet mot norr. Tillsammans med de senaste årens kraftiga tillväxt har det lett till att Brasilien blivit respekterat som en självständig internationell aktör som ofta ställer sig på fattiga länders sida (DN 3/10).

De väljare som kommer till tals i materialet instämmer nästan undantagslöst i hyllningskören. Två exempel, det sista med den dos fatalistisk, cynisk galghumor en del läsare kan tänkas förvänta sig av luttrade och sorglösa latinamerikaner:

Lula har fått ordning på detta land. Hoppas verkligen att *hans* kandidat fullföljer vad *han* lovat (Silvana Castro i GP 2/11, mina kursiveringar).

Jag vill ha samma sak, samma *tjuveri* (med Dilma som under Lula, min anmärkning), säger Santa Rodrigues och *skrattar*. Lula har stulit lite men han har också gjort mycket bra, förklarar hon. (GP 4/10, mina kursiveringar).

Lite kritik får dock Lula. Flera Latinamerikabaserade skribenter nämner korruptionsskandalerna, ett par tidningar tar upp de växande statsutgifterna och den ”konstgjorda andning” som familjebidraget Bolsa Família anses innebära.

Santas (väljaren från förra citatet, min anmärkning) avslappnade inställning till *korruptionsskandalerna* som kantat Lulas tid vid makten delas inte av alla. Ett av huvudargumenten från den halvan av befolkningen som inte röstar på vänsterregeringens kandidat är just att *korruptionsmönstret* måste brytas (GP 4/10, mina kursiveringar).

Lulas sista år vid makten har inneburit *snabbt växande statsutgifter*. Samtidigt som BNP har vuxit med 8,8 procent under andra kvartalet, har statsutgifterna ökat med 18 procent på årsbasis (DI 3/11, mina kursiveringar).

I det andra citatet får DI den kraftiga BNP-tillväxten att blekna genom att ställa den mot en ännu större ökning av statsutgifterna. I en ledare (DI 2/11) får Lula beröm av tidningen, trots att ”fördelningspolitiska reformer” implicit, med hjälp av ett ”även om”, inte anses ha varit pragmatiska: ”Även om Lula genomdrev lika populära som angelägna fördelningspolitiska reformer har han fört en pragmatisk linje”.

TT:s Claes Aronsson beskriver ”vänsterregeringens *enorma* bidragssystem, Bolsa Família – Familjepåsen, som blivit Lulas mest påtagliga insats som president” som ”konstgjord andning” och får medhåll av den arbetslösa ekonomiska analytikern Gabriela Costa: (GP 8/11, mina kursiveringar).

Det är fel väg att gå. Nu skaffar *folk* barn för att få pengar. Man bör lära *dem* att fiska i stället för att ge *dem* fisk.

DN:s Erik de la Reguera står för en avvikande diskurs genom att inför valet, som ensam skribent, ta upp ett av Lulas svikna men till synes bortglömda vallöften:

Den förre fabriksarbetaren segrade och lovade en storskalig jordreform. Men åtta år senare står det klart att jordreformen aldrig blev av... Samtidigt har Lula fokuserat på något annat: så kallad agrobusiness (DN 26/9, mina kursiveringar).

Genom att ställa Lulas arbetarbakgrund i kontrast till ”så kallad agrobusiness” förstärks graden av löftessveket.

Det hårdaste omdömet om Lulas tid vid makten hittar läsaren undangömt, långt ned i texten, i en SDS-krönika skriven av Henrik Brandão Jönsson:

Under Lulas snart åtta år som president har 24 miljoner människor lämnat den extrema fattigdomen. Men strukturen har inte förändrats. De som har tagit steget ur fattigdomen har gjort det tack vare statsbidraget Bolsa família som villkorar att barnen går i den kommunala skolan. Men regeringen satsar inte på att förbättra kvaliteten på utbildningen så att barnen kan få en chans att komma in på universitetet (SDS 28/9, min kursivering).

Meningen om strukturen som inte har förändrats kan inte kallas annat än en sågning av vad den hyllade Lula har åstadkommit under sin presidenttid. Att den dyker upp i en krönika, vars åsikter knyts till skribenten snarare än tidningen, är nog ingen slump.

9.6.3 Representationen av Brasilien och brasilianarna

Vid en första anblick känns mycket från 1998 igen i representationen av Brasilien som den ser ut 2010: generaliseringarna om korruptionen, brottsligheten och fattigdomen finns där, bland annat i Nathan Shachars analys i DN:

Brasilien är långtifrån i hamn. Skatte- och pensionssystemen måste rivas upp. Slöseriet och korruptionen i den offentliga sektorn är enormt. Politiken är ett råttbo av skumrask, få fattiga når fram till högre studier. Stora delar av städerna kontrolleras av kokainmaffior som är bättre beväpnade än polisen (DN 3/11).

Det finns dock något som är annorlunda med denna ärkestereotypa bild: i 2010 års artiklar tenderar Brasiliens baksida hamna långt ned i texterna, nästan som en slags

pliktskyldiga påminnelser om att Brasilien trots alla framsteg fortfarande är ett land med betydande sociala problem. Ganska ofta följs dessa påpekanden dessutom av ett tillägg som liknar meningen som kommer efter ovanstående citat: ”Men för första gången i mannaminne finns det en solid grund för en försiktig optimism” (DN 3/11).

En tendens i materialet är att de Latinamerikabaserade skribenterna, som sannolikt läser om problematiken dagligen i den lokala pressen, skriver mer om korruption än vad hemmareporterna gör. I en del fall blundar de sistnämnda i princip helt för skandalerna, däribland i Expressen 5/10 (se citat i kapitel 9.6.2) och i det från Sverige skrivna näringslivsreportaget *Fattiga lyfter Brasiliens ekonomi* (SvD 28/9): ”Inga stora skandaler har skett under Lulas tid som president och med duktiga finans- och centralbankschefer har man fått upp tillväxten och fått ned inflationen, säger Per Persson” (handelssekreterare på Svenska Exportrådet i Brasilien, min anmärkning).

Ingressen till och avslutningen av SvD-reportaget säger mycket om hur Brasilien representeras i 2010 års material, där framgångsdiskursen ofta dominerar och de sociala problemen hamnar i skymundan och/eller nämns i förbigående:

De senaste åren har Brasilien gått från ett *extremt* klassamhälle med *skyhögt* ränta och inflation till *en av världens snabbast växande ekonomier*. Och det är *de fattigas* inträde i ekonomin som lyft landet (SvD 28/9, mina kursiveringar).

Perspektivet är uteslutande marknadens och Sveriges, det är bara (svenska) elittröster som kommer till tals. I slutet av reportaget nämns att ”sammanslagningarna i Brasilien fortfarande är enorma” och att ”Brasilien (har) flera strukturella ekonomiska problem att ta itu med, som att förenkla skattesystemet, förbättra infrastrukturen och höja befolkningens utbildningsnivå”. ”De fattiga” behandlas som en homogen grupp, som passiva mottagare av bidrag som gör att de kan bidra till tillväxten. Själva idén att hjälpa mindre bemedlade anses verka så bisarr att den måste motiveras (med att det gynnar tillväxten). Formuleringen ”i ett land” bidrar till att andrifiera Brasilien:

Satsningar på utjämning av klassklyftorna kan vid en första anblick verka bromsande för ekonomin. Men *i ett land där* miljontals människor tidigare knappt konsumerat någonting, eller gjort det utanför den lagliga marknaden, betyder *satsningar på de fattiga* mycket för tillväxten (mina kursiveringar).

De artiklar som skrivits för att ge en lägesrapport från ett land som ska hålla presidentval använder andra röster än ekonomiartiklarna. I ”inför valet-artiklarna” förgrundas ”vanligt” folk när Brasiliens socioekonomiska framsteg ska illustreras. I de fall elitröster finns med hamnar dessa ofta i bakgrunden. Värt att notera är dock att den relativt stora och välmående medelklassen (till exempel de 25 miljoner människor med högre levnadsstandard än den genomsnittlige svensken, som Lars Palmgren skrev om i sitt GP-reportage redan 3/10 1998, se kapitel 9.4.3) med ett undantag (i GP 31/10) är osynlig i artikelurvalet. Effekten av att konsekvent låta människor som har det sämre ställt representera ”vanligt folk” blir att Brasilien andrifieras.

I *Växande medelklass för landet framåt* (DN 16/10) berättar 23-åriga Cristiane Pinheiro om den ”lägre medelklassens förbättrade levnadsstandard:

Två timmars pendling enkel resa är rätt mycket, men jobbet i klädbutiken är bra. Jag tjänar 800 reales (sic) (3 200 kronor), vilket är dubbelt så mycket som när jag jobbade som servitris. Dessutom är det *ett vitt, formellt jobb*, så jag får en privat sjukförsäkring och resorna betalda... Eftersom minimilönen har höjts så mycket på senare år har vi fått det lättare att gå runt. Jag har köpt en dator med internetuppkoppling och *faktiskt* kunnat lägga undan en del pengar för framtiden.

Cristianes upplevda förbättringar kompletteras med reporterens beskrivning av hur marknadens utbud nått kåkstäderna: ”I utkanterna av São Paulo har mängder av butiker med vitvaror, dammsugare och andra hushållsapparater växt upp. Generösa avbetalningsplaner lockar dem som just lämnat den värsta misären bakom sig”.

I samma dags DN (DN 16/10) får läsaren redan i rubriken *Petrobras en populär folkaktie* veta att ”även *vanliga brasilianare* (min kursivering)” vill ”vara med och ta del av vinsterna (av den förväntade oljeboomen, min anmärkning)”. Rubrikens överlexikaliserings (”populär folkaktie”) följs av ingressens första metaforiska mening: ”Det råder oljefeber i Brasilien”. Den 35-årige Marcelo Moraes jobbar på en bensinmack och får illustrera hur ”vanliga brasilianare” numera ger sig ut på börsen: ”Klart jag tog chansen! Det verkade som en säker investering att köpa aktier i Petrobras, för oljan finns ju där ute – den försvinner inte”.

Efter en redogörelse för oljans potentiella betydelse och negativa konsekvenser, däribland ”risken för ökad korruption” som antyder att korruptionen är omfattande, återkommer Marcelo i artikelns slutmening: ”Jag hoppas att oljan ska

göra Brasilien till en stormakt *på riktigt*, säger Marcelo Moraes och ger på så sätt eko till *den politiska elitens ambitioner* (mina kursiveringar). De nya oljefyndnen sätts in i ett större socioekonomiskt och geopolitiskt sammanhang. Implicit (”på riktigt”) framgår att Marcelo och en till synes samlad ”politisk elit” anser att Brasilien redan borde vara en stormakt men att landet fortfarande inte tas helt och hållet på allvar av omvärlden. Vad en ”stormakt på riktigt” innebär eller var och när den politiska eliten uttryckt en strävan om att bli en sådan framgår inte – ambitionerna tas för givna.

9.6.3.1 Brasiliens roll i världen

Medan Brasiliens framgångar på hemmaplan nämns flitigt figurerar just landets växande utrikespolitiska roll relativt sparsamt i materialet, men några undantag finns:

Redan nu tar landet en allt större plats på den internationella scenen genom en aktiv utrikespolitik, medlemskap i G20 och anspråk på en permanent plats i FN:s säkerhetsråd (SDS ledare 3/10, min kursivering).

”Redan nu” antyder att skribenten förväntar sig att Brasiliens inflytande kommer att fortsätta växa.

”En sak *är säker*. Om hon vinner valomgång två den 31 oktober så *blir* hon en av världens mäktigaste kvinnor. Brasilien är ett land med nästan 200 miljoner invånare. Och när OS kommer till Rio 2016 så beräknas Brasilien vara världens femte största ekonomi. Det *är* en ny värld vi är på väg in i (Expressen nyhetsartikel 5/10, mina kursiveringar).

Som Brasiliens president tillhör man numera världens allra mäktigaste, det ”är säkert”. Lika säkert ”är” det att vi kan skönja en ny världsordning.

”Genom att *dra nytta av globaliseringen* har Brasilien under Lula seglat upp som *en riktig stormakt*, ett av fyra BRIC-länder, med en *ekonomi* som nästan är i kapp Storbritanniens (DI 2/11, mina kursiveringar).

I DI är Brasilien, åtminstone i pengar räknat, redan den ”riktiga stormakt” som Marcelo och den politiska eliten hoppades på i artikeln *Petrobras en populär folkaktie* (DN 16/10). DI tar för givet att globaliseringen är något positivt för ekonomin.

Men det är just denna typ av *självständiga* beslut (att stödja Irans rätt att ha ett civilt kärnkraftsprogram, min anmärkning) som gjort *Brasiliens gamla dröm* om en permanent plats i FN:s säkerhetsråd *mer realistisk* än någonsin. (DN 3/10, mina kursiveringar).

Här har Brasiliens ambitioner avancerat från drömmar till realistiska, åtminstone ”mer” realistiska än tidigare. Rubriker som Ett Brasilien av starka kvinnor (SDS 2/11) och bedömningar som ”... de senaste årens samarbete i Sydamerika (har) till stor del varit den brasilianska diplomatins förtjänst” (DN 1/11) tyder också på förändringar i positiv riktning, även om Brasilien säkert hade ”starka kvinnor” även före Lula.

9.6.3.2 Andrifiseringar och stereotypiseringar

Stereotypifieringarna och andrifiseringarna av Brasilien och brasilianarna är vanliga även i 2010 års material. De sträcker sig från formuleringar som ”den snabbt växande *Amazonasnationen*” (GP 8/11, min kursivering) och slentrianmässiga beskrivningar av slummen till generaliseringar om till synes homogena grupper som präststuderande, troende katoliker, statsanställda, politiker, polisen och ”folk” i allmänhet. Som exemplen nedan visar är det både journalisterna och ”vanligt” folk som uttrycker stereotyperna. De grupper som andrifieras och/eller stereotypiseras har kursiverats, liksom en del av de ordval och formuleringar som används för att medvetet eller inte åstadkomma denna effekt.

Lula har också utsett henne som ansvarig för *intäkterna* av de nya oljefyndigheterna, vilket gjort att *landets politiker* börjat ställa sig in hos henne (GP 3/10, mina kursiveringar).

Det är fel väg att gå (att ge bidrag åt barnfamiljer, min anmärkning). Nu skaffar *folk* barn för att få pengar. Man bör lära *dem* att fiska i stället för att ge *dem* fisk (sagt av en arbetslös väljare i en TT-text i GP 8/11, mina kursiveringar).

Det saknas pengar till sjukvård och skola, samtidigt som *statsanställda* får absurda förmåner. Det är oacceptabelt. Men *folk* finner sig i det. *De* har vant sig vid att *statsanställda* är privilegierade” (sagt av en företrädare för organisationen Contas Abertas”, Öppna konton, som arbetar för ökad transparens i den offentliga sektorn, i GP 31/10).

I artikeln som citeras ovan ges dock konkreta exempel på löner ("en vanlig ingångslön i den federala administrationen är 53 000 kronor i månaden") och förmåner (lunchbidrag, ofta sex timmars arbetstid etc.) som många statsanställda har.

Hon (*fembarnsmamma*, min anmärkning) bor i Maré, en *jättelik slumstad* med 120 000 invånare i norra Rio. Den är *helt* kontrollerad av "traficantes", beväpnade knarkgäng som krigar inbördes och med polisen – när *de någon gång* vågar sig hit... Snart blir hon farmor, berättar hon: deras 17-årige son ska få barn. *Men* abort har *aldrig* varit ett alternativ: hon är *troende katolik* (SvD 29/10).

Här finns stereotyperna "fattig mångbarnsmamma", "jättelik slumstad", "beväpnade knarkgäng" (vars kontroll görs absolut med ordet "helt"), "fega och/eller lata poliser", "blivande ung och fattig förälder" och "troende katoliker" som "aldrig" skulle överväga abort. Genom ordet "men" framför abort" blir perspektivet svenskt: abort framstår implicit som den logiska lösningen på vad som uppfattas som ett problem.

Här började Ariana Nunes Pedreira arbeta som *nioåring* för att hjälpa mamma och pappa med utgifterna. *Nu är hon tjugofyra år*, har två småbarn och är gift med en man som *också* arbetar på tippen. *Fattigdomen går i arv*, skrattar hon och plockar bland skräpet för att hitta koppar, aluminium och gummi (GP 3/10).

Citatet rymmer andrifierande stereotyper som barnarbete, ung och fattig mamma samt de fattigas ofta förmodade förmåga att "skratta" åt livets orättvisor. Kontrasten mellan nioåringen och tjugofyraåringen som fortfarande rotar i soporna, hennes man som "också" arbetar på tippen och kvinnans egen utsägo om fattigdom som "går i arv" naturaliserar och permanentar vad som framstår som oundviklig misär.

De unga männen – inga kvinnor – som läser till pastor i "Universalkyrkan" ser väldigt prydliga ut... De kunde lika väl stå i en butik för hemelektronik eller jobba på en biluthyrningsfirma". (SvD 26/10).

Närvaron av de frånvarande kvinnorna uppmanar den jämställde svenske läsaren att höja på ögonbrynen. De unga studenterna kunde (borde?) ha arbetat i butik.

I samma reportage inkluderar Håkan Forsberg ett uttalande av parlamentsledamoten Silas-Camera, som tillhör det socialkristna partiet. Denne

påpekar att ”väljarna har påverkats av regeringens planer på ett nationellt program för mänskliga rättigheter. Där finns förslag om att avkriminalisera abort och införa partnerskap för homosexuella” och tillägger: ”När det gäller sådana frågor så röstar protestanterna tillsammans med katolikerna”. Det är tydligt att dessa parlamentariker kommer att rösta nej till detta nationella program för mänskliga rättigheter och att ”väljarna” har påverkats negativt av programmets föreslagna innehåll.

9.6.3.3 Brasilianska ”undantagsdiskurser”

I de föregående diskursanalyskapitlen har jag visat att intertextualiteten är omfattande. De artiklar som sticker ut från mängden är få, men de finns.

I ett par av dessa ”undantagsdiskurser” finns vad som liknar ett slags intertextuella kedjor i miniformat. Ett exempel är de SDS-artiklar i olika genrer som tar upp utbildningssystemet som en av Brasiliens framtida huvudutmaningar. I dessa artiklar författade av samma i Brasilien bosatta journalist, blir den intertextuella kopplingen uppenbar. I krönikan *Skolan avgörande* skriver Brandão Jönsson:

De flesta bedömare är ändå överens om att utbildningssystemet är den främsta grunden till de extrema inkomstgapen... Har eleven däremot gått den kommunala utbildningen, där både lärare och läroböcker saknas, är det nästintill omöjligt (att komma in på de federala universiteten, som är gratis)... Under Lulas snart åtta år som president har 24 miljoner människor lämnat den extrema fattigdomen. *Men strukturen har inte förändrats*. De som har tagit steget ur fattigdomen har gjort det tack vare statsbidraget Bolsa família... *Men regeringen satsar inte på att förbättra kvaliteten på (den kommunala) utbildningen* så att barnen kan få en chans att komma in på universiteten. (SDS 28/9, mina parenteser och kursiveringar).

Bredvid krönikan publicerar SDS en artikel där Brandão Jönsson återberättar hur Ariana Nunes Pedreira, mamman i en familj som försörjer sig på att leta sopor som de kan sälja, ser på sin vardag, de sociala orättvisorna och vad som borde göras åt dessa:

Den fattige är fattig och den rike blir bara rikare. Min mamma jobbade här på tippet och nu gör jag detsamma... Om regeringen satsar på utbildning så kan vi hjälpa oss själva. Men hittills har ingen gjort det. Man vinner inga val på att hjälpa fattiga (SDS 28/9, mina parenteser och kursiveringar).

Några dagar senare skriver SDS i en ledare om Brasiliens bestående utmaningar:

Narkotikaproblemen är utbredda och korruptionen långt ifrån utrotad. *Men den kanske allt överskuggande uppgiften för nästa president blir att höja kvaliteten i och förbättra tillgången till utbildning* (SDS 3/10, min kursivering).

Samma dag publicerar GP (GP 3/10) ett reportage signerat Henrik Brandão Jönsson. Han konstaterar att ”*förvånansvärt lite* av skattemedlen går till utbildningsväsendet, trots att 75 procent av befolkning (sic) läser och skriver dåligt” och får medhåll av oppositionspolitikern Alice Tamborindeguy, som säger: ”Vad detta land behöver är inget mindre än *en utbildningsrevolution*” (min kursivering).

Utöver att systematiskt uppmärksamma utbildningsfrågorna får Brandão Jönsson i sin krönika in det obekväma konstaterandet att ”strukturen inte har förändrats”.

Ett liknande påpekande står Erik de la Reguera för i materialets enda text om jordfrågan: ”När de jordlösas rörelse började ockupera jord 1984 ägde en procent av bönderna omkring hälften av marken i Brasilien. I dag är fördelningen nästan lika skev” (DN 26/9). I samma text gör de la Reguera en i artikelurvalet unik observation:

Runt omkring höjer sig eukalyptusträden som en påminnelse om att hennes ekologiska odling bara är en ö i ett hav av storskaligt och kapitalintensivt jordbruk. En mer symbolisk bild av dagens Brasilien är svår att tänka sig. För *detta är ett land där två utvecklingsmodeller i praktiken är på väg att kollidera*. Å ena sidan den dominerande utvecklingsmodellen med exportinriktad jordbruksindustri. Å den andra de jordlösas och småbondeorganisationernas försök med småskalig, lokal och ekologisk produktion (min kursivering).

TT:s Buenos Airesbaserade korrespondent Claes Aronsson ifrågasätter i GP (GP 8/11) den i hans tycke dominerande Brasiliendiskursen. I ingressen skriver han:

Är den brasilianska *framgångssagan* en *myt*? Fotbolls-VM och sommar-OS är två exempel på *hur omvärlden visat att den tror på landet*. Ändå avslöjar ekonomisk statistik att brasilianaren fortfarande är fattigare än den genomsnittlige världsborgaren (mina kursiveringar).

Aronsson fortsätter med att kalla familjebidraget Bolsa Família för ”konstgjord andning” och listar faktorer som utmanar ”myten” om framgångslandet:

Man har stirrat sig blind på den fina utvecklingen av minskad fattigdom, kraftigt stigande BNP och nya oljefyndigheter... Samtidigt måste regeringen ut med *enorma* summor om man ska kunna fortsätta Bolsa Família och täcka pensionsutbetalningarna till en allt äldre befolkning. Andra orosmoment är den övervärderade realen och centralbankens höga räntenivå, på över tio procent.

Brandão Jönsson står för ytterligare två exempel på Brasilienberättelser som inte återfinns i det övriga artikelmaterialen. I den ena (SDS 20/9) utmanar han förmodade föreställningar om latinamerikansk familjekonservatism genom att berätta om en ny, progressiv familjelagstiftning som kommit till på föräldraorganisationers initiativ:

Brasilien har infört en lag som kriminaliserar separerade föräldrar som försöker förstöra sitt barns förhållande till den andra föräldern. Lagen förbjuder såväl pappor som mammor ”att på kampanjliknande sätt nedvärdera en förälders sätt att vara förälder” och att ”begränsa kontakten mellan ett barn och dess andra förälder”. Lagen är ett resultat av ett treårigt arbete av föräldraorganisationerna Abase och Pais por Justica (Föräldrar för rättvisa).

Det verkar osannolikt att journalister som inte bor i Brasilien skulle snappa upp nyheten, som kompletteras med några medborgares åsikter om den nya lagen.

I den andra texten (SDS 30/9), som redan nämnts i kapitel 9.6, tar Brandão Jönsson upp ytterligare ett medborgarinitiativ som efter lång kamp lett till en lag som förbjuder politiker som åtalats för röstköp eller annan korruption att ställa upp i val.

10. Sammanfattande analys och slutsatser

Kapitlet inleds med en jämförande analys av representationen av Brasilien 1998 respektive 2010 och följs därefter av mina slutsatser i sammanfattning.

10.1 Sammanfattande och jämförande analys

Den bild som framträder av den övergripande kvantifieringen av materialet och den kritiska diskursanalysen är ambivalent och skenbart motsägelsefull. Först några ord om hur omfattningen av Brasilienrapporteringen förändrats över tid.

10.2 Brasilienrapporteringens omfång över tid

Den första skenbara motsägelsefullheten är att antalet Brasilienrelaterade artiklar både ökat och legat kvar på en ganska stabil nivå. En kraftig ökning har skett i Brasilienrapporteringen under valperioderna, medan det totala Brasilienmaterialet i de studerade dagstidningarna, med undantag för 1998 och 1999 när SDS-artiklarna inte fanns med i Mediearkivet, legat stadigt kring dryga 3 000 artiklar per år.

Den allt större valrörelserapporteringen har tydliga och rimliga förklaringar. SDS-artiklar inför valet 1998 saknas, och detta val avgjordes till skillnad från 2010 i första valomgången. Förändringar i den sociala praktiken motiverar förmodligen resten av den markanta ökningen 2010. Under 1998 överskuggades valet av Brasiliens dåvarande ekonomiska kris och tolv år senare hade sannolikt Brasiliens allt större ekonomiska (framför allt) och politiska inflytande i världen gjort valutgången i världens femte största land mer relevant för en svensk publik. Galtung och Ruges kontinuitetsprincip i kombination med en dos groupthink kan ha spelat in för att göra den brasilianska ekonomin till en följetong i svensk press under 1998 (och 1999).

Min i den här studien icke verifierbara hypotes (se också kapitel 10.5 om förslag till framtida forskning) för att förklara den i övrigt jämna nivån på Brasilienrapporteringen är att nyhetsvärderingsteorins olika kriterier tar ut varandra. Relevans- och elitlandskriterierna talar för att det ”nya” Brasilien skulle generera fler nyhetsartiklar. Å andra sidan kan principerna om negativitet, klarhet/otvetydighet och i viss mån konsonans tänkas bidra till att mindre skrivs om landet.

I mitt artikelurval kan artiklarna om möjlig JAS-export till Brasilien och en del texter om landets större internationella roll stå för relevanskriteriets bidrag till att öka artikelmängden. Kanske kan man också tänka sig att det i ett allt mer välmående land genereras färre negativa nyheter, och att en allmän Brasiliendiskurs som tycks befinna sig på glid (se kapitel 10.5) minskat otvetydigheten i de händelser och processer som äger rum i Brasilien. En ökad komplexitet i bilden av landet kan i sin tur innebära att det blir svårare för reportrar och utrikesredaktörer att applicera konsonansprincipen eftersom det har blivit svårare att bedöma vilka föreställningar

och förväntningar läsarna egentligen kan tänkas ha. Den sammantagna effekten av dessa tre nyhetsvärderingsprinciper i fallet Brasilien borde betyda färre artiklar.

10.3 Skillnader i 1998 och 2010 års representation av Brasilien

Skillnaderna i de analyserade artiklarna är åtskilliga. Från den senare presidentvalsperioden har andelen nyhetsbyråproducerat material minskat betydligt medan artiklar skrivna av journalister baserade i Latinamerika ökat sin andel i motsvarande grad. Att fler artiklar skrivits av tidningarnas egna röster på kontinenten tolkar jag som att Brasiliens nyhetsvärde anses ha ökat. Ämnesbredden var också avsevärt större 2010 än 1998 och det ensidiga elit- och marknadsperspektivet i 1998 års material hade 2010 kompletterats med fler och mer diversifierade perspektiv.

Perspektivdifferentieringen kommer bland annat till uttryck i det faktum att artiklarna från 2010 rymmer fler röster och aktörer, framför allt är det fler ”vanliga” människor och väljare som kommer till tals, men också representanter för kyrkor och sociala folkrörelser. I 1998 års material var elitrösternas dominans avsevärt större. Det verkar rimligt att anta att 2010 års diversifiering av röster och aktörer hänger samman med den skilda diskursiva praktik som fler lokalt och för svenska läsare (snarare än nyhetsbyråernas multinationella publik) producerade texter innebär. En i Brasilien bosatt korrespondent har sannolikt en större förförståelse, ett bredare kontaktnät och ett språkligt försprång gentemot skribenter baserade i andra latinamerikanska länder, medan dessa bör ha motsvarande fördelar gentemot hemmareportrar på reportageresa.

Tydliga skillnader finns också när det gäller vad som placeras i artiklarnas för- respektive bakgrund. En generell tendens är att två skilda bilder av Brasilien bytt plats. De få gånger något positivt sägs om Brasilien och landets potential i 1998 års material nämns detta som hastigast, efter en genomgång av landets problematiska ekonomiska situation. I 2010 års artiklar är det i stället Brasiliens bestående sociala problem som oftast hamnar i skuggan av vad TT-skribenten Claes Aronsson i en artikel (GP 8/11 2010) kallar ”den brasilianska framgångssagan”. Med några få undantag tas Brasiliens framtida utmaningar (de stora sociala klyftorna, korruptionen, våldet, droghandeln etc.) upp till synes pliktskyldigast, i mycket generella termer.

Undantagen är få och isolerade företeelser: Aronssons ifrågasättande av ”framgångssagan”, ett reportage om svikna vallöften och en jordfördelning som är i princip lika skev som före Lulas tid (DN 26/9 2010), och ett i en krönika (SDS 28/9

2010) bakgrundat konstaterande att ”strukturen inte har förändrats”, trots all statistik om minskad fattigdom och en snabbt växande medelklass.

Jag misstänker att trenden att dagstidningsartiklarna i urvalet bara tycks rymma en diskurs i taget kan kopplas till otvetydighetskriteriet i Galtung och Ruges nyhetsvärderingsteori och dagstidningarnas produktionsvillkor. Mantrat ”våga välja vinkel” blir extra viktigt när dagstidningarnas generella tids- och utrymmesbrist till stor del styr artikelproduktionen. Att nyansera och problematisera får man ägna sig åt i essäer eller reportageböcker. Konsonans- och kontinuitetskriterierna uppmuntrar inte heller till ambivalens och komplicerade resonemang.

Min misstanke grundar jag delvis på mina egna erfarenheter som frilansskribent bosatt i just Brasilien (2001-2006). Att sälja in reportage med oväntade vinklar, tvetydiga budskap eller kolliderande diskurser var svårt. Gärna reportage om sexturism på brasilianska badorter med svenska charterturister, men undvik problematiserande resonemang om sexköpare som både förövare och offer (för bedrägerier, rån och utpressning) eller prostituerade i någon annan roll än som entydiga offer. Frilansande, utlandsboende journalistvänner har liknande erfarenheter.

Skillnaden mellan 1998 och 2010 års representation av politikern och personen Lula är också talande. Den nästan unisona hyllningskören efter åtta år som president beror säkert delvis på förändringar i Brasiliens sociala praktik (växande medelklass, stark ekonomisk tillväxt). Frågan är dock om lovsången varit lika intensiv om Lula inte överraskat världen genom att agera som en resonabel, marknadsvänlig socialdemokrat snarare än det radikala vänsterspöke som marknaden fruktade. Som en Expressenledare (5/10 2010) konstaterade: ”Lula skapade inga kriser och kontroverser (inga som störde ordningen i väst, min anmärkning) och följaktligen har vi inte läst speciellt mycket om honom i tidningen, medan Chávez är ständigt på tapeten”.

Tendensen att inte komplicera sagan om den lyckade fattiggrabben som blev president förstärks av det faktum att Lulas hyllade familjebidrag i realiteten var en fortsättning (och utvidgning) av föregångaren Cardosos politik lyser med sin frånvaro. På samma sätt är det slående hur den kritik som riktas mot Lulas ”enorma” bidragssystem (GP 8/11 2010) och ”socialistiska omfördelningspolitik” (SvD 28/9) genomgående utelämnar informationen att kostnaden för familjebidraget uppgick till 0,5 procent av BNP, att jämföra med de 11 procent som går till pensionsutbetalningar (Brandão Jönsson 2010, Andersson 2011). Att subtila spår av den gamla Latinamerikadiskursen om kontinentens radikala vänster finns kvar märks också i den

oro som uttrycks för vilken politik ekonomisk politik Dilma kan tänkas föra, *trots* att det ständigt påpekas att hon tänker följa i Lulas fotspår. Tanken att det skulle gå att driva en politik som gynnar både fattiga och rika var fortfarande 2010 så verklighetsfrämmande att Lulas verk beskrivs som ”ett konststycke” (DN 30/9 2010).

Slutligen ett par diskurspraktiska skillnader, både mellan 1998 års och 2010 års artiklar och mellan artiklarna från 2010. Inför valet 1998 var det nästan uteslutande elitröster och officiella källor som beskrev Brasiliens ekonomiska situation. De finns också i 2010 års artiklar, med en skillnad: i de texter som beskriver Brasiliens ekonomiska framsteg på näringslivssidorna är det elitrösterna som dominerar, men i valrörelsereportagen, som förväntas läsas av en bredare läsekrets, får i stället ”vanligt” folks vardag illustrera framstegen. Den andra skillnaden är förekomsten av korrupsionsskandaler i 2010 års material. Dessa tas oftare upp av de Latinamerikabaserade skribenterna än av hemmareportrarna. Detta kan bero på att korrespondenterna i sin vardag exponeras för mer korrupsion än hemmareportrarna.

10.4 Likheter mellan rapporteringen 1998 och 2010

Tendensen att publicera entydiga diskurser togs upp redan i förra kapitlet, men de gemensamma nämnarna är betydligt fler än så. En sådan är att andrifieringen och stereotypifieringen av Brasilien och brasilianerna är lika omfattande 2010 som 1998.

Betydligt fler väljare och andra representanter för ”folket” får komma till tals 2010 än 1998, men vilka är det egentligen som får representera väljarkåren?

Min granskning visar att ”folket” nästan uteslutande består av fattiga människor som har det avsevärt sämre ställt än den genomsnittlige svensken. Frånvaron av den ganska stora välmående medelklassen befäster andrifieringen och stereotypifieringen av Brasilien. Läsaren möts 2010 fortfarande alltför ofta av unga, fattiga mödrar med många barn som aldrig skulle överväga abort. De flesta av dem bor dessutom i slumområden kontrollerade av kriminella gäng och knarkhandlare.

Det är inte ”bara” de fattiga som klumpas ihop och stereotypifieras: polisen, politiker, präststuderande och ”folk” i största allmänhet är några av de grupper som i olika artiklar utsätts för samma behandling. Hemmareportrar och utsända från Sverige tenderar att andrifiera aningen mer än skribenterna som bor i Latinamerika, men de sistnämnda använder lika många stereotyper som hemmareportrarna, inte minst när de (ofta) explicit eller implicit skriver om korrupsion som om den vore systematisk.

Precis som 1998 består det Brasilien som representeras 2010 av metropolerna Rio de Janeiro (oftast) och São Paulo med omnejd. Den sydligaste delen av landet, den fattigaste nordöstra regionen, Amazonasområdet och centrala Brasiliens inland existerar inte i rapporteringen.

Två valrörelserelaterade likheter är att både 1998 och 2010 skrivs det påfallande lite om de politiska sakfrågorna, och i princip ingenting alls om betydelsen av kohandeln med övriga partier för att skaffa sig en majoritet i kongressen. Interna partistrider nämns någon gång i förbigående, men skillnaden jämfört med till exempel bevakningen av en amerikansk valrörelse är stor. Ytterligare en likhet mellan 1998 och 2010 års brasilianska rapportering är att ett genusperspektiv saknas. År 2010 nämns visserligen andelen kvinnliga parlamentariker i en artikel och de kvinnor som skadas eller dör i samband med illegala aborter i en annan, men det är också allt.

10.5 Avslutande slutsatser och reflektioner

Ett antal slutsatser har dragits i den sammanfattande analysen ovan. Här sammanfattas dessa, i direkt relation till uppsatsens specifika frågeställningar.

1. **Bilden av ett land och dess invånare under en period präglad av stora förändringar:** Representationen av Brasilien och brasilianarna är mer komplex 2010 än 1998. Intrycket blir att den svenska dagspressens Brasiliendiskurs är på glid, att det ”nya” Brasilien brottas med det ”gamla” om spaltutrymmet. Det ”nya” Brasilien är på väg att få övertaget men ”resterna” av den gamla Brasiliendiskursen är fortfarande betydande, i synnerhet när det gäller andrifiseringar och stereotyper (se nedan). I diskursen om det ”nya” Brasilien tenderar en fundamental observation att ”glömmas bort”, nämligen att inkomstskillnadernas minskning har varit mycket blygsammare än vad 2010 års artiklar ger sken av. Som Brandão Jönsson uttrycker det 2010: ”strukturen har inte förändrats”.
2. **Omfånget av Brasilienrapporteringen, generellt och under presidentvalsperioderna 1998 och 2010:** De presidentvalsrelaterade artiklarna var avsevärt fler 2010 än 1998. De sannolikt viktigaste förklaringarna till detta är relaterade till förändringar inom den sociala praktiken: 1998 års valrörelse överskuggades av en ekonomisk kris medan

2010 års val föregicks av flera års stark ekonomisk tillväxt och uppmärksammade brasilianska initiativ på den internationella arenan. Den årliga artikelfrekvensen av Brasilienrelaterade artiklar har legat på en relativt stabil nivå. Jag tror att detta beror på att Brasiliens ”nyhetsvänlighet” har påverkats positivt av vissa av nyhetsvärderingskriterier och negativt av andra, och att förändringarna har tagit ut varandra. 2010 har andelen artiklar producerade av nyhetsbyråer och hemmareportrar minskat medan de Latinamerikabaserade skribenternas artikelandel är betydligt större än 1998.

3. **Representationen av Brasilien och brasilianarna i termer av teman och ämnesområden i presidentvalsperiodernas artiklar:** 1998 skildras Brasilien tämligen ensidigt som ett land i kris vars enda lösning var åtstramningspolitik och ett räddningspaket från IMF. Hoppet ställs till den sittande presidenten Cardoso, Lulas alternativa politik osynliggörs. 2010 har fler artiklar valet som huvudtema. Brasilien rider på en internationell ekonomisk högkonjunktur. Lulas marknadsvänliga, reforminriktade socialdemokratiska politik hyllas som ett föredöme. Människorna i artiklarna har fått det bättre men är fortfarande fattiga. ”Framgångssagan” Brasilien, i vissa artiklar en ”stormakt”, dominerar, korrupktion och sociala problem bakgrundas. Ämnena som tas upp 2010 är fler än 1998 och inkluderar sydamerikansk integration, jordfördelningsfrågan, en ny mutlag, balansen tillväxt-miljö, abortfrågan och religionens inverkan på politiken. Både 1998 och 2010 är det nästan uteslutande storstäderna Rio och São Paulo med omnejd som får representera hela landet.
4. **Representationen av Brasilien och brasilianarna i form av andrifisering och stereotyper:** Landet och invånarna andrifieras och stereotypifieras lika mycket 2010 som 1998. Hemmareportrar och Sverigebaserade journalister på reportageresa tenderar att ha mer exotiserande perspektiv än skribenter bosatta i Latinamerika. Båda skribentgrupperna använder sig av en hel del stereotyper. Journalister bosatta på kontinenten reproducerar stereotypen om systematisk korrupktion oftare medan reportrar på besök mer frekvent stereotypiserar fattigdomen, våldet och kriminaliteten. 2010 blir framgångsdiskursen emellanåt stereotyp i sig eftersom den ofta utelämnar eller bakgrundar sådan information som motsäger ”framgångssagan” Brasilien.

5. **Representationen av röster/aktörer och deras roller 1998 respektive 2010:**

Den stora förändringen är att elitrösternas och de officiella källornas dominans 1998 minskade avsevärt 2010, då fler ”vanliga” människor fick komma till tals. Folkets representanter får oftast illustrera hur de fattiga har fått det bättre. Dessvärre är ”vanligt” folk i artikelmaterial i princip liktydigt med människor som fortfarande är fattiga och bor i kåkstäder, vilket leder till att Brasilien andrifieras och stereotypifieras. Den relativt stora och välmående medelklassen syns med något enstaka undantag inte till i artikelmaterial.

I kapitel 10.3 nämnde jag de nyhetsvärderingskriterier och villkor för dagstidningsjournalistiken som gör det svårt att rapportera nyanserat om komplexa ämnen. Med detta sagt anser jag ändå att uppsatsen visar att en egen röst på plats, helst i Brasilien men åtminstone i Latinamerika, tillför ett betydande mervärde.

Några av de mer otippade artiklarna i urvalet har skrivits av Henrik Brandão Jönsson, bosatt i Rio de Janeiro sedan 10 år. Ett par av de la Regueras artiklar avviker också från mängden. Deras artiklar visar att kombinationen av en infallsrik korrespondent och en öppensinnad hemmaredaktör innebär en *möjlighet* att någon gång emellanåt överraska läsaren med det oväntade.

Min undersökning av ett relativt litet empiriskt material omöjliggör slutsatser om den allmänna representationen av Brasilien i svenska dagstidningar. Jag skulle därför gärna komplettera studien med en kvantitativ innehållsanalys av ett stort artikelmaterial som täcker alla Brasilienrelaterade artiklar under en lämplig period.

Det vore också intressant att göra djupintervjuer med såväl utrikeskorrespondenter som utrikesredaktörer för att få fram fler aspekter av problematiken och resonemangen kring nyhetsvärderingen.

Den tredje länken i min önskade framtida forskning skulle vara att ta reda på hur *läsarna* faktiskt uppfattar representationen av Brasilien. Den dimensionen verkar negligeras i det diskursanalytiska angreppssättet, trots att Faircloughs diskurspraktik också ska handla om *konsumtionen* av text. Jag föreslår därför en receptionsstudie som ett komplement till kvantitativa innehållsanalyser och kritiska diskursanalyser.

11. Källförteckning

Böcker

- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion*. 2a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Berglez, Peter (2010) "Kritisk diskursanalys" i Ekström, Mats & Larsåke Larsson (red) *Metoder i kommunikationsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red) (2012) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekman, Mattias (2011) *Den globala rättviserörelsen i svenska medier. Hegemoniska formationer i relationen mellan journalistik och kapitalism*. Stockholm: JMK.
- Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*, London: Edward Arnold.
- Fairclough, Norman (2010) *Critical Discourse Analysis*. Harlow, Essex: Longman.
- Fowler, Roger (1991) *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. Routledge.
- van Ginneken, Jaap (1998). *Understanding global news: a critical introduction*. London: Sage Publications.
- Hall, Stuart (1997a) "The work of representation". Chapter 1 in: Hall, Stuart (ed.). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications.
- Hall, Stuart (1997b). "The Spectacle of the Other". Chapter 4 in: Hall, Stuart (ed.). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2002). *Discourse analysis as theory and method*. London: Sage Publications.
- Mowlana, Hamid. *Global information and world communication – new frontiers in international relations*. New York: Longman, 1986.
- Norstedts Svenska Ordbok*. Studentutgåva (1999).
- Roosvall, Anna (2005) *Utrikesjournalistikens antropologi*. Stockholm: JMK.
- Tuchman, Gaye (1978) *Making News – A Study in the Construction of Reality*, New York: The Free Press.

- Waisbord, Silvio (2000). "Media in South America: Between the rock of the state and the hard place of the market". Chapter 4 in: Curran, James and Park, Myung-Jin (eds) (2000) *De-Westernizing Media Studies*, London: Routledge.
- Widholm, Andreas ((2011) *Europe in Transition: Transnational Television News and European Identity*. Stockholm: Stockholms Universitet/JMK.

Övrig litteratur

- Anderson, Perry (2011) "Lula's Brazil", *London Review of Books*, Vol. 33, No.7 (31 March 2011).
- Anderson, Perry (2002) "The Cardoso Legacy", *London Review of Books*, Vol. 24, No. 24 (12 December 2002).
- Bengtsson, Arne (2010) *Länder i fickformat: 712. Brasilien*, Utrikespolitiska Institutet
- Brandão Jönsson, Henrik (2010) "Brasilien – landet som blev en stormakt", *Världspolitikens Dagsfrågor 9/2010*, Utrikespolitiska Institutet.
- Galtung, Johan och Holmboe Ruge, Mari (1965) "The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers", *Journal of Peace Research*, Vol. 2, No. 1 (1965), pp. 64-9, Sage Publications.
- Jönsson, Henrik (2004) "Brasilien – ny aktör i världspolitiken?", *Världspolitikens Dagsfrågor 1/2004*, Utrikespolitiska Institutet.
- Sreberny-Mohammadi, A., Nordenstreng, K., Stevenson, R., & Ugboajah, F. (Eds.) (1985). *Foreign news in the media: International reporting in 29 countries*. Paris: UNESCO.
- Paganotti, Ivan (2007) "Imagens e estereótipos do Brasil em reportagens de correspondentes internacionais". *Rumores - Revista de Comunicação, Linguagem e Mídias*, Vol. 1, No 1 (2007). São Paulo: Midiato - Grupo de Estudos de Linguagem: Práticas Midiáticas.
- Svenska Dagbladet (2012) "Köpkraft från Ipanema". 30 september 2012.

Elektroniska källor

- BBC News: "Four nations launch UN seat bid". 22 september 2004.
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/3678736.stm> läst 15 november 2012.

- British Council (2012) "What Brits know about Brazil".
<http://www.britishcouncil.org/press/what-brits-know-about-brazil> läst 12 oktober 2012.
- Göteborgs-Posten (2009). "Sjöman och korre blir hotellchef". 28 augusti 2009.
http://www.swedcham.com.br/event_coming_detail.asp?id=1434 läst 14 december 2012.
- The Independent (1998) "Brazil and IMF seal 41bn bail-out". 14 november 1998.
<http://www.independent.co.uk/news/business/brazil-and-imf-seal-41bn-bailout-1184810.html> läst 15 november 2012.
- International Monetary Fund (2012). "World Economic Outlook".
<http://www.imf.org/external/data.htm> läst 16 november 2012.
- Mediearkivet (2012) www.mediearkivet.se gjort sökningar vid flera tillfällen i november och december 2012.
- Statistiska Centralbyrån (2012).
http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TablePresentation_340486.aspx?rxid=419657a0-6580-4d27-8395-fcd3cae2c3b1 läst den 15 november 2012
- Statsrådsberedningen (2012): <http://www.regeringen.se/sb/d/2580/a/13956> läst 24 november 2012.
- Svenska Dagbladet (2012). "Guldregn över SvD:s journalister". 22 november 2012.
http://www.svd.se/naringsliv/guldregn-over-svds-journalister_7693766.svd läst 14 december 2012.
- Svenska Dagbladet (2011). "Lars Palmgren tilldelas radiopris". 4 januari 2011. på
http://www.svd.se/kultur/lars-palmgren-tilldelas-radiopris_5845919.svd läst 14 december 2012.
- Wall Street Journal (2012) "Brics Wants World Bank, IMF Reforms". 29 mars 2012.
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303816504577311012331186378.html> läst 15 november 2012.
- World Bank (2012). "World Development Indicators".
<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> läst 16 november 2012.

Empiriskt undersökningsmaterial

Se förteckning över dagstidningsartiklar i bilaga 3.

12. Bilagor

Bilaga 1: Det empiriska undersökningsmaterialets fördelning efter tidning

Bilaga 2: Söktermer och datumintervall för artikelsökningar i Mediarkivet

Bilaga 3: Empiriskt undersökningsmaterial

Bilaga 1

Det empiriska undersökningsmaterialets fördelning efter tidning

1998

Tidning	Antal artiklar
Svenska Dagbladet	10
Göteborgs-Posten	8
Dagens Industri	4
Dagens Nyheter	2
Expressen	1
Aftonbladet	1
Totalt	26

2010

Tidning	Antal artiklar
Dagens Nyheter	18
Dagens Industri	14
Sydsvenska Dagbladet	12
Svenska Dagbladet	11
Göteborgs-Posten	9
Expressen	4
Aftonbladet	2
Totalt	70

Bilaga 2

Söktermer och datumintervall för artikelsökningar i Mediarkivet under de brasilianska presidentvalsperioderna 1998, 2002, 2006 och 2010

1998

Sökterm: Brasili* AND president AND Lula OR Fernando AND Henrique AND Cardoso

Valdag: 4 oktober

Tidsintervall: 4 september-4 november

Tidsintervall närmast valdagar: 2-6 oktober

2002

Sökterm: Brasili* AND president AND Lula AND Serra OR Fernando AND Henrique AND Cardoso

Valdagar (två valomgångar): 6 oktober och 27 oktober

Tidsintervall: 22 september-10 november

Tidsintervall närmast valdagar: 4-8 oktober och 25-29 oktober

2006

Sökterm: Brasili* AND president AND Lula OR José AND Serra

Valdagar (två valomgångar): 1 oktober och 29 oktober

Tidsintervall: 17 september-12 november

Tidsintervall närmast valdagar: 29 september-3 oktober och 27 oktober-31 oktober

2010

Sökterm: Brasili* AND president AND Lula OR José AND Serra

Valdagar (två valomgångar): 3 oktober och 31 oktober

Tidsintervall: 19 september-17 november

Tidsintervall närmast valdagar: 1-5 oktober och 29 oktober-2 november

Bilaga 3: Förteckning över empiriskt undersökningsmaterial

1998 års dagstidningsartiklar

Tidning	Datum	Rubrik (och nedryckare, i förekommande fall)
SvD	29/10/1998	Brasilianskt krispaket kan minska finansoro
DI	29/10/1998	Hård nedskärning ska vända Brasiliens kris
GP	12/10/1998	Repris på under i Brasilien, tack!
SvD	11/10/1998	Brasiliens president (bildnotis)
AB	10/10/1998	Lula da Silvas sista stora strid
DN	6/10/1998	Världen drar en djup suck av lättnad. Segern för ekonomiskt förnuft i Brasilien har en symbolfunktion.
SvD	6/10/1998	Brasilien: Cardoso vald efter storseger
DI	6/10/1998	Brasilien väljer Cardoso och hoppas på stabilitet
GP	3/10/1998	Brasilien till val utan panik - "Vi är inte vana vid en normal situation"
SvD	3/10/1998	Brasiliens finansbomb måste desarmeras
SvD	2/10/1998	Profiler viktigare än parti i Brasilien
DI	2/10/1998	Brasiliens "räddare" tror på seger i helgen
DN	26/9/1998	Sydamerika farlig krishärd. Brasiliens presidentval påverkar vår ekonomi mer än både det svenska riksdagsvalet och det tyska förbundsdagsvalet.
GP	26/9/1998	Hur ska det gå för Brasilien?
GP	18/9/1998	Brasiliens fall kan bli tungt – Risken för ekonomisk kris blir svår utmaning för folkhjälten Cardoso

2010 års dagstidningsartiklar

Tidning	Datum	Rubrik (och nedryckare, i förekommande fall)
GP	8/11/2010	Brasiliens framgång inte för alla
DN	3/11/2010	Vänsterexorcism. Numera klarar väljarna att hantera några magra år
DI	3/11/2010	Brasilien väntas få marknadsvänligt styre
SvD	2/11/2010	Dilma Rousseff blir president i Brasilien
GP	2/11/2010	Sparkade politiker vädrar morgonluft – Skandalomsusade namn på segerfest i Brasilien
DN	2/11/2010	Flera utmaningar väntar för Brasiliens järnlady
DN	2/11/2010	Brasilien: Ett oskrivet blad
DI	2/11/2010	Kontinuitet i Brasilien efter Lula
DN	1/11/2010	Klar seger för Dilma Rousseff i Brasilien
GP	31/10/2010	Lulas kandidat väntas ta över
DN	31/10/2010	Smutsigt spel inför valet
DI	30/10/2010	Rousseff mot seger i brasilianska valet
SvD	29/10/2010	Dags för final i brasiliansk valrytare
SvD	26/10/2010	Pingstkyrkorna växer i Brasilien
DN	16/10/2010	Petrobras en populär folkaktie
DN	16/10/2010	Växande medelklass för landet framåt

DI	16/10/2010	Oppositionskandidat knappar in i Brasilien
Expressen	5/10/2010	Lulas arvtogare kan bli en av världens mäktigaste kvinnor
DN	5/10/2010	Dilma måste bekänna färg
SvD	5/10/2010	En andra valduell väntar i Brasilien
Expressen	5/10/2010	Lula da Silva visar vägen
DN	4/10/2010	Medvind för favoriten Rousseff
GP	4/10/2010	Brasilianarna gick till val
GP	3/10/2010	Stora utmaningar väntar ny president i klyftornas Brasilien
SDS	3/10/2010	Färre går i trasiga skor
DN	3/10/2010	Oberoende Sydamerika stora skiljelinjen i brasilianska valet
SvD	1/10/2010	Mutanklagelser lär inte stoppa Dilma
DN	30/9/2010	Därför blev Lula världens mest omtyckta politiker
SDS	30/9/2010	Ny mutlag oroar inför valet
SvD	28/9/2010	Fattiga lyfter Brasiliens ekonomi
SDS	28/9/2010	Skolan avgörande (plus vidhängande personporträtt från soptipp)
DN	26/9/2010	I väntan på egen jord
SDS	20/9/2010	Familjerätt: Snackar du skit om ditt ex inför barnen?